

Emisión Nº 1

Enero-Abril 1989

Año XL

VESTNIK VOZ
VOZ VOZ VESTNIK
SLOVENSKE
DOMOBRANCE
VESTNIK
DOMOBRANCE
SLOVENSKE
VESTNIK VOZ
VOZ VESTNIK

VESTNIK SLOVENSКИH DOMOBRANCEV IN DRUGIH RODOLJUBOV je glasilo svobodnjakov vključenih v ZDSPB. — Izdaja ga konzorcij, Ramón Falcón 4158, 1407 — Buenos Aires. Ureja uredniški odbor. Naslov uredništva in uprave: Ramón Falcón 4158, suc. 7, Buenos Aires.

VESTNIK — VOCERO es el informativo de los combatientes anticomunistas eslovenos. Edición y redacción: Ramón Falcón 4158, 1407 - Buenos Aires. Director y Editor responsable: Rudi Bras.

VESTNIK — VOCERO is the voice of slovenian anticommunist veterans. Ovitek: Aleš Gošar.

Tiska: Vilko S.R.L., Estados Unidos 425, 1101 - Buenos Aires, Argentina.

— o —

DENARNA NAKAZILA za naročnino in za „Tiskovni sklad Karla Mauserja“ pošiljajte na ime **VESTNIK**, na zgoraj napisani naslov uprave.

— o —

V S E B I N A

V zgodnje svitanje nedelje (Vladimir Kos)	1
Slovenska petindvajseta ura (Boštjan Kocmur)	2
Umrli je pesnik „Črne maše“	16
Biseri iz del pesnika naše usode	17
Stanko Majcen — v njegov spomin (ponatis)	20
Dr. Ciril Žebot in njegova Neminljiva Slovenija (R. Smersu)	22
Nasilje, strah, laž (pričevanja) — L. M.	27
Papeži in fatimska skrivnost (L. Ceglar)	29
France Bučar na tribuni (ponatis iz Tribune)	36
Zgodba o belem jeleni (Slavko Skoberne)	42
Izmenjava dveh pisem	48
V SPOMIN	49
DRUŠTVENE VESTI	50
Partizanski general o povampirjeni partiji (Iz Katedre)	51
Víctimas de José Stalin	56
PAROVI	III-IV

VESTNIK VOJAKA

SLOVENSKIH DOMOBANCEV IN DRUGIH RODOLJUBOV

LETO XL

JANUAR-APRIL 1989

V zgodnje svitanje nedelje

Zapojmo — kot pojo povsod vojaki —,
zapojmo Zmagovalcu smrtnih ran,
stoječ v pozoru, ali vštric s koraki,
ker to je tudi naše zmage dan!

Zapojmo v zgodnje svitanje nedelje,
bodimo spet v enoto zliti zbor.
Naj spet prešine mišice veselje,
smehlaj naj krona starih bitk napor.

Ker vsi, ki padli so z Njegovim križem,
zdaj v večni luči z Njim kraljujejo;
čeprav njih prah le veter skrito liže,
le smreke se lahko mu klanjajo.

Naprej, naprej! Mi nismo vojska strta —
nedelje svit ožarja dan za dnem.
Še zdaj skoz srca teče bojna črta,
še zdaj v pogumu zvezd je diadem.

Vladimir Kos
(s prisrčnimi velikonočnimi voščili)

SLOVENSKA PETINDVAJSETA URA

VI) Postaviti se na noge

1) Kolesa zgodovine

Ciklični ritem zgodovine

Vesolje je možno spoznati samo, če ga opazujemo kot celoto, uči A. J. Toynbee. Tudi človeško zgodovino moremo razumeti le tako, da zgodovinska dogajanja zajamemo v neko celoto. Zato pa moramo razširiti naše zgodovinsko obzorje.

Dejstvo je, da razvoj civilizacij poteka v krožnem gibanju. Etape na poti so v obratu navzgor: rojstvo, rast, zorenje do prelomnice, ki ga predstavlja socialni razkol in temu sledeča družbena obnemoglost (kolaps); v obratu navzdol pa kriza razkroja, ki se po vrsti začasnih okrevanj in ponovnih obolenj konča s smrtjo. Odkar obstaja človeška družba, t. j. v zadnjih 5 do 6000 letih se je pojavilo 20 civilizacij, od katerih jih je 19 že mrtvih ali pa so na tem, da umro. Pri življenjski moči se ohranja ena sama, t. i. zapadna civilizacija, ki se je sicer razširila čez ves svet, ki pa je sama v težki, smrtonosni krizi razkroja, v svojem krožnem gibanju v zaton na tem, da izpolni svoj življenjski krogotok.

Nemški filozof in zgodovinar Osvald Spengler, ki je opazoval omejeni krožni ritem civilizacij, je v delu Propad Zapada, postavil teorijo zgodovinskega determinizma, v smislu katerega se vse civilizacije rode, rastejo, propadajo in umirajo v skladu z nekim nespremenljivim urnikom.

Toynbee ni determinist. Prepričan je, da je človek, dasi omejen, vendar do neke mere gospodar svoje usode. Krožni ritem civilizacij je sicer dejstvo, vendar ne obstaja neka neizprosna biološka ura. Predhodne polomije devetnajstih civilizacij ne pomenijo, da je tudi naša civilizacija nujno, po nekem višjem zakonu obsojena na propad. Imamo svobodo izbire.

Gibala zgodovine

Če krogotoka civilizacij ne povzroča neka slepa zgodovinska nujnost, ostaja odprto vprašanje, katera so gibala omenjenega pojava? Toynbee odgovarja, da na potek zgodovine vplivata dva elementarna dejavnika, ki sta izziv-pobuda in odgovor nanjo. Ti dve elementarni silnici vesoljstva povzročata izmenični tok v katerem niha stvarstvo in ki goni kolesa zgodovine. To je ritem krčenja in širjenja časa, ki ga kitajska filozofija označuje kot ritem „jin“ - „jang“. („Jin“ simbolizira senčno stran, konec gibanja, statičnost; „jang“ pa sončno stran, začetek gibanja, dinamičnost.) Ritem „jin“ - „jang“ se javlja v že omenjenem izzivu-pobudi in odgovoru, še v drugih oblikah dvofazičnega toka kot so: poteza ločitve in po-

vratka, obolenje in okrevanje, smrt in novo rojstvo, očetovstvo in sinovstvo. Ritem „jin“, - „jang“, je ritem pesmi stvarstva, kjer se izmenična to- na smrti in rojstva združujeta v akorde skladbe stvarjenja.

Kolesa in voz

„Filozofija zgodovine išče globlji smisel zgodovinskega dogajanja — njen transcendentni smisel...“

Konkretna zgodovina narodov se mora podvreči Kristusovemu kraljestvu, zgodovinskemu Kristusu. Kristusovo mi- stično telo je os, okrog katere se vrti zgodovina.“ (Raúl Sánchez Abelenda)

Toynbee se sprašuje po smislu, ki naj ga imajo opisana krožna giba- nja civilizacij in dobi odgovor zroč na zgodovino iz verskega zornega kota. Izraelski in iranski preroki, pravi, so enako kot krščanstvo pojmovali zgo- dovino, ne kot krožni potek, temveč kot premočrtno napredovanje v smeri postopnega uresničevanja božjega načrta. To pa se izvrši preko krožnega gibanja civilizacij. „Zgodovina je božja misel, zapisana v čas.“ (J. Mein- velle)

Med Zgodovino, ki je linealno gibanje, in kroženjem civilizacij, obsta- ja podobno razmerje kot tisto med vozom in njegovimi kolesi: Kolo se ved- no vrti le okrog svoje osi. Vendar, čeprav gre za ponavljajoče se standard- no gibanje, za ponavljajočo se uporabo sličnih sredstev in načinov, za po- navljajoče se skladanje standardnih delov, krožni obrat kolesa ne pomeni povratka na stari položaj. Kroženje pomeni obenem napredovanje. Kolo je bil namreč zgrajeno in pritrjeno na os kot sestavni del voza z edinim na- menom, da s svojimi monotonimi krožnimi obrati premika voz — celoto zgodovine.

Premikanje voza je odvisno od vrtenja koles; pogonska sila vrtenja pa je izmenični tok „jin“ - „jang“. Kolesa, ki omogočajo tek, voza seveda ne morejo dati le-temu smeri gibanja. Smer določa voznik v skladu s ciljem.

Civilizacije se pojavljajo in propadajo. Smrt ene civilizacije pa ne po- meni smrti Civilizacije z veliko začetnico. Smrt ene namreč, je pobuda za rojstvo druge, sorodne civilizacije; most med njima pa zgradi neka višja religija. (1)

Če gledamo na zgodovinski razvoj z vidika civilizacij, potem po mne- nju Toynbeeja, višja verstva igrajo vlogo nekakšnih bub, kjer se dediščina propadlih civilizacij ohrani in nato prelevi tako, da se iz okrilja religij roje- vajo nove civilizacije.

Če na kroženje civilizacij zremo iz verskega zornega kota, potem verstva niso v funkciji civilizacij, t. j., ne služijo kot bube za obnovo le-teh, tem- več je zgodovinska vloga in naloga civilizacij ta, da s svojimi krožnimi po- teki, v zapovrstnih obratih navzgor in navzdol — s svojimi pojavi v zgo-

dovini, propadi in novimi rojstvi, nevede in nehote izpolnjujejo nujno opravilo očiščevanja in obnove človeške družbe in s tem omogočajo, da božje podjetje stalno napreduje v smislu večnega načrta.

„Trpljenje je ključ do odrešenja, enako kot do spoznanja,“ ugotavlja Toynbee. Polom civilizacij pomeni družbeno katastrofo, katere smisel je ta, da je trpljenje, ki ga povzroči, pobuda za duhovno obnovo, kar je edino uspešni način za napredek civilizacije v pravem pomenu. „Katastrofe so potrebne, da rešujejo svet pokvarjenosti, ki ji periodično podlega.“ (G. Ferrero: „Mir in vojna“)

Pod tem vidikom, bi bila vloga civilizacij ta, da pobude rojstvo neke višje dozorele vernosti oz. verstva. „Naša lastna sekularna post-krščanska zapadna civilizacija“, razmišlja Toynbee, „bi mogla biti, v najboljšem slučaju, neka površna ponovitev grško-rimske predkrščanske civilizacije, ali v slabšem primeru, nevaren spodrsrlaj nazaj na poti duhovnega napredka.“ (2)

2) Preživetje — Slovenec vedno prisoten zgodovinski izziv

V smislu Toynbeejevega uvida, je usoda narodov odvisna od njihovih odgovorov na zgodovinske izzive. Kadar narod zadovoljivo odgovarja na vrsto težav in ogrožanj, ki se mu kot zgodovinski izzivi stavlja v rešitev, potem se narod notranje krepi z rastočo identiteto (samosvestjo), kar ga usposablja za vrhunske kulturne stvaritve in ga vodi do samoodločbe. Kadar pa neka narodna skupnost zaporedoma pada na zgodovinskem izpitu, ker ne najde zadovoljivega odgovora za rešitev vprašanja, ki se ji stavlja, potem ta neptrgana veriga neuspehov peha prizadeto skupnost, stopnjo za stopnjo vedno nižje, dokler ne konča popolnoma razpadla na smetišču zgodovine.

Zgodovinski izzivi se v obeh alternativah različno predstavljajo: V razvoju rasti se isti izziv-pobuda na vsaki stopnji zgodovinskega dogajanja samo enkrat predstavi. Ko zadovoljiv odgovor razreši vprašanje, ga napravi neaktualnega. Zagon pa, ki ga dobi družba zaradi svoje uspešnosti, jo postavi pred novo potrebo, ki postane nova pobuda-izziv na višji ravni družbenega razvoja.

Na poti družbenega propadanja pa se isti izziv, ki ni dobil zadovoljivega odgovora, vsaki generaciji ponovno predstavi in to v poostreni, vedno nujnejši obliki. Zato je odgovor nanj vedno težji in polomija vedno verjetnejša, posledice pa vedno usodnejše, dokler neptrgana veriga frustracij družbe ne demoralizira do take mere, da izčrpa njene življenjske rezerve. (3)

Zgodovinski izziv narodnega preživetja na evropskem „prepihu“, ki je v 1400-letni zgodovini Slovencev vedno prisoten in ki je na redkih zgodovinskih prelomnicah dobil zadovoljiv, v večini primerov pa nezadovoljiv odgovor, je postal v zadnjih sto letih stopnjevano grozeč, tako da se danes nahajamo že v mejnem položaju ogroženosti. Vzroki, ki so dovedli do takšnega stanja, so naslednji:

- množično izseljevanje (diaspora);
- odtujevanje (asimilacija) zaradi izžarevanja tujega kulturnega okolja;
- nasilno preseljevanje in tuja načrtna kolonizacija slovenske zemlje;
- rodomor; a) fizični, po nasilnih tujcih in domačinih (vojna in okupacija zvezana z iztrebljevanjem prebivalstva — revolucija — splavi — samomori); b) kulturni, z nasilnim potujčevanjem.

2.1) Izseljevanje in prostovoljna asimilacija

„Tujstvo (je) usoda ljudstva propadlega ali izgubljenega naroda.“ (Ivan Urbančič: Jugoslovanska „nacionalistična kriza“ in Slovenci v perspektivi konca nacije — Nova Revija 1987/57)

„Novodobna slovenska... zgodovina se začne v znamenju izgnanstva... Zgodovina slovenskega eksila je hkrati zgodovina slovenske zunanje nesvobode.“

(Drago Jančar: Slovenski eksil — Nova Revija 1987/57)

Problem slovenskega izseljevanja skuša v globini razumeti Drago Jančar. Gospodarske in politične spremembe, razmišlja, so pri vseh narodih povzročale izseljevanje, toda pri Slovencih je prišlo v zadnjih sto letih do pravega eksodusa, saj se je v tem času izselilo skoraj 600.000 Slovencev, kar da največji odstotek izseljevanja v Evropi. To je eden izmed poglobitvenih vzrokov, da smo Slovenci tako zaostali v rasti. Ob koncu 18. stoletja smo bili Slovenci številčno na ravni Dancev, Norvežanov, Fincev in Slovakov in na tej ravni smo obstali. Velikost narodne frustracije izpričuje dejstvo, da danes vsak četrti Slovenec živi na tujem. (4)

Množično izseljevanje je bil doslej nezadosten in poguben odgovor Slovencev na zgodovinski izziv, ki se je stavljal na dveh stopnjah: na prvi kot gospodarsko-socialno vprašanje; na drugi, kot politično in gospodarsko vprašanje.

Že v 18. stoletju se pojavi kot posledica preobljudenosti podeželskega prebivalstva in presežka delovne sile, omejena možnost zaposlitve na domačih tleh, kar je sprostito prvi izseljenski val Slovencev. V 19. stoletju pa se pojavi poleg prejšnjega vzroka, kot posledica zemljiške odveze, še drobljenje in zadolževanje (oderuštvo) kmečke posesti, kar pripelje do splošnega ubožanja — proletarizacije slovenskega kmeta in do množičnega izseljevanja. (5)

Gospodarski emigraciji se pridruži še politična: po prvi svetovni vojni iz Primorske in Koroške, po drugi pa iz jugoslovanske Slovenije. Tej se v petdesetih in šestdesetih letih pridruži ponovno gospodarska emigracija.

Na gospodarsko-socialno vprašanje je mogla dati slovenska družba s

silnimi napori le zasilen odgovor, ki ni mogel rešiti vprašanja v celoti in v osnovi, s Krekovimi združenim gibanjem in z izvedbo temeljne industrializacije v avtonomni deželi Kranjski po Šušteršič-Lampetovem gospodarskem načrtu. Za preprečenje bega z rodne grude bi bil potreben celosten odgovor z agrarno reformo proti veleposesti in proti drobljenju kmečke posesti pa socialna zaščita in na celotno ozemlje razširjena načrtna industrializacija s pomočjo domačega kapitala. Vse to pa brez lastne državnosti ni bilo izvedljivo.

Zahtevo po samostojni državnosti ne narekuje Slovincem samo politična zrelost in zgodovinski razvoj. K temu z elementarno nunostjo sili sam geopolitični prostor na evropskem „prepihu“, ki deluje, pravi D. Jančar, sredobežno. Vsi evropski politični premiki in gospodarske spremembe so povzročili izgubljanje in razprševanje slovenskih fizičnih in duhovnih moči. Vsaka tuja ideologija in vsaka gospodarsko-socialna sprememba v evropskem svetu je narod razcepila.

Vzrok masovnega pregnanstva Slovencev vidi isti pisec v zunanji in notranji nesvobodi. Zunanja nesvoboda se kaže v dejstvu, da nismo imeli iz pretežno objektivnih zunanjih vzrokov lastne države, ki bi mogla nuditi Slovincu življenjske možnosti in ki bi s svojo privlačno silo zadrževala ali celo zaustavila pobeg Slovencev z rodne zemlje. Izselitev je vedno izsilila država, ki „ni bila nikoli identična z domovino ali narodom... Država, iz katere so (Slovenci) odšli, se mi nikoli imenovala Slovenija. (Zato) jo je bilo mirno mogoče zalučati čez ramo in se še ozreti ne za njo“.

Vzrok za takšno stanje pa je tudi v globoki notranji nesvobodi slovenskega človeka, ki se kaže v pomanjkanju volje za samoodločbo (občutek manjvrednosti) in v pomanjkanju zvestobe svoji identiteti.

Slovenski človek je izredno prilagodljiv, kar mu z ene strani pomaga za doseg poslovnih uspešnosti. Z druge strani pa se slovenska prilagodljivost uveljavlja predvsem kot oportunizem in konformizem, kar vodi v odtujitev. Se pravi, Slovenec se prilagodi okolju zaceno zamenjanja narodne identitete. Vzгляд sta Trst s poitalijančenimi slovenskimi imeni in Koroška, kjer je osip Slovencev katastrofalen. V obeh primerih ne gre le za nasilno potujčevanje, temveč tudi za prostovoljno asimilacijo, kar označi Ana Freud kot identifikacijo z napadalcem. (N. Op.)

Vzrok za odtujevanje — asimilacijo Slovencev — vidi D. Jančar v izkoreninjenju. Gre predvsem za kulturno odtujitev, za pretrganje vezi z duhovnim slovenskim svetom. Takšno odtujitev pospešuje pri izseljencu še pretrganje z naravnim življenjskim okoljem.

Glede na odtujitev ali zvestobo slovenstvu klasificira Jančar izseljence na tri skupine:

- Izseljence, ki so „hkrati z državo zavrgli ali izgubili tudi domovino“. To so ekonomski izseljenci, ki se „zanesljivo asimilirajo“.
- Izseljence, ki so se ob pomanjkanju močnejših čustvenih vezi pretopili v tujem „talilnem loncu“.
- Politične izseljence po letu 1945, ki so „državo izgubili, a (so se) še

z večjo močjo oprijeli domovine: Mati-Domovina-Bog.“ To velja zlasti za argentinsko slovensko skupnost, ki je „ohranila svoje slovenstvo v najbolj profilirani obliki. Ohranili so jezik, kulturo, tradicije; v svoje izgnanstvo so ponesli vero, narodno zavest, politično prepričanje in vse tudi obdržali“.

Pisec se sprašuje, če hitra asimilacija, kateri nasplošno Slovenec podleže, ne odkriva, da je „z nami v temelju nekaj narobe... Kaj... Slovencem manjka?“

Primerja slovenske izseljence v Severni Ameriki, ki so se „pretalili“ s tamkajšnjimi židi, ki se niso, in odkrije vzrok: „Židje imajo svojega Boga in svojo toro... celovit človeški prostor.“ Asimilirani ameriški Slovenci pa so imeli le vez jezika in kulture, ta pa se je izkazala za prešibko. Vez, ki drži skupaj žide, je religija. Slovenstvo pa ni religija, ali to vsaj do leta 1945 ni bila. Kajti Jančar trdi, da je „povojna argentinska slovenska skupnost slovenstvo resnično vzpostavila kot religijo“. Temelj te quasi religiozne vezi pa je tragičnost, žrtve, trpljenje dvanajst tisoč mrtvih, torej čustvena vez, ki jo krepi tesna povezanost s krščanstvom in slovenskim kulturnim izročilom.

Kaj je torej tisto, kar na splošno Slovencu manjka, tisto, kar bi zavrlo ali preprečevalo asimilacijo?

Manjka, odgovorja Jančar „izvirna duhovna sinteza in zaveza, ki bi težila k samoodločbi in zavezovala k zvestobi. „Manjka predvsem globoka notranja svoboda. (6)

Židovski primer

Židje so se znali prilagoditi različnim civilizacijam in okoljem do take mere, da so zamenjali celo svoj jezik z jezikom okolja, v katerem so živeli. Vendar svojih korenin niso zatajili. Izgubili so svoj jezik, ne da bi zato izgubili lastno zgodovinsko kontinuiteto in identiteto, ker jih je v globini družila trdna vez skupne vere, vez židovske družine, ki se je ubranila mešanja, pa specifična organizacija židovske skupnosti.

Vprašanje židovskega preživetja z znanstveno temeljitostjo razčiščuje Salo W. Baron v delu „Velike dobe in zamisli judovskega naroda“. (7) Podobno židovsko diasporo deli na dve veliki skupini: na evropsko-azijsko, z getovsko tradicijo in miselnostjo, ter severno-ameriško, ki jo opredeljujejo svobodne organizacije posameznih skupnosti, zlasti pa mreža organizirane in centralno koordinirane dobrodelnosti.

Do „pomladi narodov“ so izvenameriški židje živeli zapostavljeni v svojih getih. Dasi pa so bili neenakopravni, drugorazredni državljani, pa so uživali popolno svobodo v svojih samoupravnih skupnostih. Tako je geto s svojo izločitvijo iz okolja in z neprodušno osamitvijo preprečeval prelivanje in mešanje z okoljem ter skupnosti nadomeščal teritorij, obenem pa je s svojo samoupravno organizacijo nadomeščal državo. Geto je bila država v državi, kar je židom omogočalo preživetje.

Prosvetljenstvo, ki se je potegovalo za človečanske pravice in zahtevalo pravico do drugačnosti, je v zahodni Evropi prineslo Židom državljansko enakost in možnost, da se vključijo v družbo. Razen tega se je v zadnjih stoletjih razdalja med Židi in ostalim svetom, zlasti na gospodarskem področju, vedno bolj krčila, ne toliko, ker bi se Judje prilagodili zapadnim gospodarskim razmeram, temveč ker je zapadni gospodarski svet postajal vedno bolj židovski.

A vključevanje v tuje okolje je začelo ogrožati židovsko preživetje: z getom se je podrla tudi prepreka za mešanje Židov z ostalim svetom — na široko so se odprla vrata za masovno asimilacijo. Težnja za družbeno integracijo je sprožila val prestopanja v krščanstvo, kar je predstavljalo izpodkopavanje verskega temelja židovske diaspore. Izrael Hildsheimer je l. 1867 zapisal za pruske Žide, da je bilo 9/10 doraščajočih Židov odpadnikov, izdajalcev ali v najboljšem primeru, popolnoma indiferentnih do svoje vere. Spraševali so se: „Zakaj moram jaz nekaj narediti za preteklost? Kaj je preteklost naredila zame?“

Končno so se v zapadni judovski diaspori skristalizirale tri struje:

- Razsvetljenska, katere geslo je bilo: „Bodi Jud v svojem domu, na cesti pa bodi človek!“
- Zapadnjaška-asimilacijska, ki je stremela za tem, da naj bo Jud zapadnjak tudi doma.
- Nacionalistična, ki je zahtevala naj Jud vedno in povsod ohrani svojo identiteto in to povsod tudi pokaže.

Asimilacijo pospešuje tudi materialistični duh časa in mešani zakoni. Vendar je treba poudariti, da je ta izziv judovska skupnost dobro prestala, kljub verskim odpadom in mešanim zakonom, ravno zaradi v bistvu ne prizadete judovske družine pa zaradi medsebojne pomoči.

V Rusiji so se z Aleksandrom III. (l. 1881) začeli protizidovski „pogromi“, ki so se nato sporadično ponavljali. (Največji preganjanji sta bili v l. 1903 in l. 1905) To je tiralo Žide med revolucionarna gibanja ruske inteligence, obenem pa jih spodbujalo, da so začeli misliti na emigracijo in kolonizacijo Palestine (načrt Teodorja Herzla), ki bi postala židom zatočišče, kjer bi mogli v miru živeti v svoji domovini.

Zahteva po lastni domovini se je kot zgodovinski izziv stavljala tudi osvobojenim Židom iz zahodne Evrope, ko so z getom izgubili tradicionalen nadomestek za državo in teritorij in ko so z integracijo v okolje prišli v nevarnost, da izgube svojo identiteto. Rodil se je sionizem, ki sovпада z židovskim nacionalizmom, katerega vsebina je ideja izvoljenega naroda, naroda brez teritorija in zamisel lastne domovine.

Sionistični načrt so zahodnoevropski Židje izvajali preko organizacij vzajemne pomoči „Jaluká“, ki je postala naslednica in nadomestek getovske organizacije in ki je obstajala v tem, da se je vsak židovski trgovec ali obrtnik zavezal, da bo vzdrževal vsaj eno osebo v Palestini. Jaluká je vzdržala notranje cepitve in postala vodilna začetna pospeševaljica židovske kolonizacije Palestine.

Gonilna sila Jaluká je duh dobrodelnosti in solidarnosti, zavest bratske skupnosti in skupne usodnosti.

Dobrodelnost, ki v vseh judovskih skupnostih igra temeljno vlogo, izvira iz samega židovskega daritvenega bogočastja in ima globoke verske korenine. Usmerja se k podpiranju ubožcev skupnosti, oskrbuje judovska pokopališča in skrbi za pogreb, gradi in vzdržuje bolnišnice in sinagoge. V dobrodelni vnemi se je izkazala zlasti amsterdamska židovska skupnost, kjer je v neki dobi 4000 darovalcev vzdrževalo 16.000 sovornikov.

Občudovanja vredna je židovska solidarnost na svetovni ravni: Kadar koli in kjerkoli po svetu so Židje preganjani ali so v nevarnosti njihovi narodni interesi, se celotno židovstvo dvigne kot en moč in razburka svetovno javno mnenje v obrambo svojih interesov. Ob priliki nacističnega iztrebljevanja Židov, so njihove organizacije sprožile svetovno reševalno akcijo in izvedle masovno kolonizacijo Palestine in končno priborile ustanovitve izraelske države v najtežjih okoliščinah.

V Severni Ameriki so bili Židje vedno enakopravni državljani, zato se tam Jud počuti kot doma. Tej okoliščini je pripisati, da se tam ni razvila organizacija zaprtih skupnosti, ne getovska miselnost. Vendar je nevarnost asimilacije Žide prisilila, da so začeli razvijati razne samoobrambene organizacije.

Prva organizacija severnoameriške židovske skupnosti se oblikuje na verski podlagi okrog sinagog. Sinagoga (iz grške besede synagogé) pomeni etimološko isto kot hebrejski „knaset“, kar pomeni skupščino, zbor, parlament. Za veljavnost sinagoge je potreben zbor desetih odraslih moških v kateremkoli prostoru. Ker ni bilo potrebe po posebnem kulturnem prostoru, so zgradbe kasno nastajale.

Sčasoma so se začele ameriške sinagoge posvečevati tudi družabnosti, kulturi in šolstvu. Iz te delavnosti so se razvili ljudski domovi, namenjeni predvsem družabnosti in nedeljske šole, kjer so poučevali biblijo, judovsko zgodovino in judovske verske običaje. Trajale so dve do tri leta. Iz teh začetkov so se nato razvile integralne šole. Šolstvo vzdržujejo židovske dobrodelne federacije.

Poleg domov in šol so nastali še razni klubi in lože, ki so se razširile tudi v Evropo. Za formacijo mladine v smislu judovske kulturne dediščine skrbe počitniške kolonije. Židje so bili tudi pionirji severnoameriškega sindikalizma. Vse te organizacije so v začetku vodili idealisti, kasneje pa se je uveljavil sistem plačanega uradništva.

Najmočnejšo medsebojno vez predstavljajo narodne federacije samopomoči z enotnim predstavištvom. Leta 1859 so ustanovili Delegatski svet severnoameriških Židov, katerega cilj je, da brani judovske pravice v drugih deželah. Svetovna židovska zveza in Anglo-židovsko društvo sta v sedemdesetih letih devetnajstega stoletja intervenirali celo na mednarodnih konferencah.

Judje polagajo veliko važnost na kulturno ustvarjalnost. Zaradi neznanja hebrejščine v prvih sto letih ni izšla nobena hebrejska knjiga. Na

začetku tega stoletja pa so začeli izdajati hebrejsko enciklopedijo. To je bil začetek znanstvene judovske literature.

Židovska diaspora je s svojo solidarnostjo pa s svojo neomajno vero, žilavostjo in nepopustljivo vztrajnostjo pri zasledovanju vrhovnega narodnega skupnega blagra, ostvarila velike stvari in dosegala cilje, ki so se zdeli na prvi pogled nemogoči. Židovska diaspora je rodila izraelsko državo in ima odločilne zasluge za njen razvoj in preživetje. Diaspora je izraelski državi posredovala svoje znanje in izkušnje na gospodarskem, fizikalnem, upravnem in vojaškem področju, ki si jih je pridobila na zapadu. Brez teh tehnik in mogočne finančne podpore, bi bila organizacija države in njen obstanek nemogoča.

Dejavniki židovskega preživetja so po S. W. Baronu: vera, vzgoja, kulturna ustvarjalnost, izraelska država, judovski univerzalizem in mesijanizem. Odločilna za rast diaspore pa sta kvaliteta in elita. Meni, da bi bila bodočnost severnoameriške židovske diaspore zagotovljena, če bi prihodnja generacija imela v svoji sredi sto vrhunskih znanstvenikov, sto prvovrstnih pisateljev in umetnikov, sto odličnih rabinov, sto prvovrstnih voditeljev skupnosti.

Iz zaklada rodovne dediščine zajema pisec spoznanje o judovskem narodnem poslanstvu. Sluti, da je velika naloga, ki jo mora uresničiti naš čas, prevlada moralnega reda nad vsemi suverenostmi. To nalogo more po njegovem mnenju izvršiti samo neko verstvo z zgodovinsko orientacijo in mesijansko pobudo, kar je judovska vera. „Pred judovskim narodom,“ piše „se odpira velika knjiga človeške in judovske usode; iz nje odsevajo njegove tisočletne izkušnje in njegovo stalno napredovanje preko mnogih civilizacij“. Če se Judje zavedo „v polnosti svoje dediščine in se poglobe... v skrivnosti preteklosti in sedanjosti svojega naroda, ne bodo imeli zagotovljeno samo, da bo preživel ustvarjalna sposobnost tega naroda, temveč bodo pomembno pripomogli, da bo človeštvo našlo pot do svojega zadnjega in, upamo, do svojega mesijanskega cilja.“ (8)

Primer Ignatkozakov

Pred 500 leti se je v zgornjem teku reke Don, v obmejni pokrajini Moskovske države, izoblikovala svobodna kozaška skupnost, imenovana Kozaška zveza. Sestavljali so jo bivši tlačani, ki so v te kraje pribežali pred svojimi fevdalci. Kozaška zveza se je podrejala samo svojim starešinam in atamanom, ki jih je sama izbrala. Ker jih moskovska vlada ni mogla pokoriti, jim je dala položaj mejne posadke in se obvezala pošiljati jim hrano in orožje.

S krepitvijo carske oblasti pa so se začele postopoma krčiti kozaške svoboščine. To je pognalo kozake v upor. Leta 1667 so se uprli pod vodstvom atamana Stepana Razina. Uporu so se pridružili tudi tlačani iz centralne Rusije. Vstaja se je tako spremenila v splošen kmečki upor proti fevdalcem. Upor je bil zadušen, Razin pa ujet in usmrčen.

Leta 1707 so se kozaki ponovno uprli pod vodstvom atamana Kondratija Bulavina. Upor je bil po začetnih uspehih tudi tokrat udušen, Bulavin je padel v boju, kozaki pa, s svojimi družinami vred, kruto preganjani in pobijani. Da reši kozake pred uničenjem, je eden od Bulavinovih sobojevnikov, Ignat Nekrasov, odpeljal okrog 70.000 ljudi na drugo stran reke Kuban, na turško ozemlje. Ob odhodu so se kozaki zakleli, da se ne vrnejo več v Rusijo, dokler ji bodo vladali carji.

Begunci so se razpršili po svetu. Razen onih, ki so vstopili v turško vojaško službo, so se Nskrasovci priselili v Romunijo, Bolgarijo, Egipt in Etiopijo ter se postopoma asimilirali. Ohranila pa se je skozi 250 let skupnost v kozaškem getu ob jezeru Majnos v Turčiji. Ta skupnost je živela popolnoma odmaknjena od okolja po starih kozaških običajih in po strogih, neke vrste samostanskih pravilih Ignata Nekrasova:

- Vrhovna oblast pripada kozaškemu zboru vseh polnoletnih moških.
- Izvršno oblast ima ataman, ki ga izvoli kozaški zbor za dobo enega leta.
- Obstaja omejena lastninska pravica: Vsi morajo oddajati celoten zaslužek v skupno blagajno, iz katere dobiva nato vsak 2/3 svoje vloge, ostalo gre pa za skupne potrebe (šola, cerkev, bolniki in ostareli, oborožitev vojske).
- Stiki s Turki so omejeni le na najnujnejše.
- Samovoljna oddaljitev od skupnosti ni dovoljena.
- V vojni se kozaki bore na turški strani, a se podrejujejo le svojim atamanom.
- Premoženje se mora pridobiti le z delom, zato tudi v vojni plenjenje ni dovoljeno.
- Grabež, ropanje in uboji se kaznujejo s smrtjo.
- Krème so v skupnosti prepovedane.
- Cerkev je podrejena kozaškemu zboru.

Kozaški geto, ki je izpričal svojo izredno trdoživost, je po 250 letih kazal vse znake odmiranja. Kozaki so v svoji skupnosti živeli tako osamljeni, odmaknjeni od okolja, da niso poznali življenja dežele, v kateri so živeli. Položaj je bil nenaraven: živeli so sicer iz svojih korenin, a korenine so bile v zraku in drevo se je začelo sušiti. Osip skupnosti je kozaškim starešinam odprl oči, da koreninam manjka zemlje — domovine. Spoznali so, enako kot izvenameriški Židje v post-getovski dobi, da je tisto, kar najbolj ogroža njih preživetje, brezdomovinstvo in so se odločili za povratek v Rusijo. Leta 1962 se je 1000 kozakov — „ostanek ostankov“ — izkrcalo na rodno obalo in se vključilo v krajevni sovhoz. (9)

V nasprotju s severnoameriško židovsko skupnostjo, niso Nekrasovci ričesar ustvarili. Vse svoje sile so uporabili le za samoobrambo in se v tem naporu po 250 letih popolnoma izčrpali.

Armenski primer

Razvoj armenske diaspore je podoben razvoju židovske v Severni

Ameriki, deloma pa organizaciji slovenske politične emigracije v Argentini. Podobno kot zgoraj imenovani, se je tudi armenska organizirala najprej okrog svojih verskih središč, namreč v bratovščinah Vitezov sv. Vartana. Enako kot prvi dve, tudi armenska diaspora sloni na obsežni in krepki zgradbi armenskih domov in klubov, ima pa razen tega, podobno kot Židje, razvito šolstvo s pravico javnosti in organizacijo samopomoči, ki daje gospodarsko osnovo njihovim organizacijam in kulturnem delu. Z ustanovitvijo Splošne armenske dobrodelne zveze l. 1906, je njihova samopomoč dobila mednarodni značaj.

Zveza šteje okrog 160 podružnic v 21 državah. Od teh jih je samo v Severni Ameriki 100. V Argentini ima Zveza podružnici v Buenos Airesu (od l. 1911) in v Córdobi (od l. 1984). Podružnica v Buenos Airesu poseduje moderno stavbo na cesti Armenija, kjer ima dvorano za prireditve, veliko dvojezično knjižnico, šolske, družabne in športne prostore. Center šteje 2000 članov.

Zveza ima tri centrale, in sicer, v Kairu, Parizu in New Yorku; razpolaga s kapitalom 55 milijonov U\$A in prispeva letno 10 milijonov U\$A v armenske socialne ustanove (bolnišnice, zavetišča) in za armenske verske centre. Posebno pozornost posveča vzgoji in kulturi ter skrbi, da so njihovi centri prvovrstni na moderni ravni. Vzdržuje 25 šol in podpira nadaljnjih 100 po vsem svetu; podeljuje tudi univerzitetne štipendije. Vsako leto prireja mednarodne shode za koordinacijo dejavnosti armenske diasporre. Ko je aprila l. 1915 otomanski imperij sprožil rodomor Armencev, je Zveza organizirala veliko reševalno akcijo. Zbirala je preživele begunce in jih vzdrževala v begunskih zavetiščih in sirotišnicah. Begunska zavetišča so kasneje spremenili v kulturne, družabne in športne centre, sirotišnice pa v šole.

Značilno za armensko diasporo je širokopotezno in organizirano mecenstvo, ki daje gospodarsko bazo delovanju armenske zdomske skupnosti. Med najdarežljivejšimi je veleuspešni severnoameriški podjetnik Alex Manoogian, ki je v sklopu Zveze ustanovil, v vzgojne in splošne kulturne namene, nekakšno armensko Kulturno akcijo, ki razen kulturnih pobud daje tudi gmotno podporo armenski kulturni dejavnosti. Ustanova, ki nosi ime po svojem ustanovitelju in njegovi ženi Mary, podpira armenske kulturnike, plačuje učitelje in profesorje, izdaja armenske knjige, podeljuje knjižne nagrade, podpira armenske kulturne ustanove zlasti šole. V Buenos Airesu vzdržuje na zvezinim centru vrtec, osnovne šolo in gimnazijo s pravico javnosti. Dopoldne imajo splošen pouk, popoldne pa se poučuje armenski jezik, armensko kulturno izročilo in verouk.

Splošna armenska dobrodelna zveza goji zavest armenskega bratstva in skupne usodnosti. Njen cilj je ohranjanje narodne identitete, kulturne dediščine in vere, kar dosega z intenzivnim vzgojnim in kulturnim delom in s solidarno dobrodelnostjo. Pri tem pa se skupnost ni osamila, temveč se v vsaki državi vključuje s svojo svojskostjo v življenje dežele, v kateri ji je dano živeti. (10)

Kot klasični primer vzamemo za vzorec slovensko diasporo v Argentini. Tu zasledimo dve ostro ločeni slovenski skupnosti: emigracijo pred letom 1945, ki jo sestavljajo večinoma gospodarski izseljenci, pa ono po letu 1945, ki jo sestavljajo politični izseljenci. Med prvo in drugo skupino je ideološka ločnica, ki je deloma stvarna, v večji meri pa umišljena, porojena iz strahu pred komunistično infiltracijo. Med prvo in drugo je tudi ta razlika, da so gospodarski izseljenci že pogнали korenine v novo zemljo, medtem ko smo se politični zdomeci znašli, izruvani iz rodne grude, s koreninami v zraku. Stare domovine nismo zavrgli, v novo se še nismo integrirali. Postavljeni smo bili pred zgodovinski izziv kako rešiti vprašanje brezdomovinstva. Na ta izziv smo odgovorili z ostvaritvijo nadomestka domovine: Organizirali smo svoj slovenski geto v Argentini.

Ekskluzivizem in avtoritarizem sistema pa uradna jugoslovanska usmerjenost v političnem oziru, so bili skozi 40 let značilni znaki slovenske politične emigracije v Argentini. Zapirali smo se na vse strani: proti argentinskemu okolju, proti staronaseljencem in proti domovini. Obrnjeni le navznoter k samim sebi smo organizirali slovenski ideološki Taiwan, kjer smo izdelali in ohranjevali nekakšno konzervo slovenstva. Kulturno in ideološko samoobrambo ohranjanje, je postalo smisel našega obstoja. Organizacijsko smo razvili, dasi ne v celoti, podobne ustanove kot severnoameriški Židje in Armenci. Razlikujemo se pa od njih zlasti pa svoji getovski miselnosti in getovski organizaciji, kar preprečuje integracijo v argentinski svet in pa, kar je še važnejše, mednarodno povezavo. Ne moremo se primerjati z omenjenima diasporama na gospodarskem in šolskem področju.

Vendar je treba poudariti, da je slovenski geto v Argentini rodil izredne pozitivne sadove. S pomočjo močne infrastrukture slovenskih organizacij pa kulturnega dela in dušnopastirskega skrbstva, smo vso to dobo ohranili svojo vero, jezik in identiteto. Pri tem pa se je, ob pomanjkanju širšega obzorja in zlasti konkretnega političnega načrta in akcije (omejevali smo se le na deklamatorske izjave in kritiko komunističnega sistema) pokazala notranja šibkost politične emigracije. Ves čas živi v strahu pred komunistično infiltracijo, ker sama ni zmožna „infiltrirati“. Podlegla je strahu, zato ni razumela svojega položaja v smislu poslanstva, po katerem bi morala postati „varuh svojega brata“. V samoobrambni gesti je obrnila obraz od staronaseljencev in od domovine. Vsak stik z njima, zlasti obisk domovine, se je štel kot sumljiv ideološki odklon, če že ne kot izdajstvo.

Medtem je preteklo že „veliko vode pod mostom“: Sistem v diaspori se je demokratiziral, uradno jugoslovansko politiko je zamenjalo samoslovenstvo. (V tem je razvoj podoben onemu doma! Razen tega so se začeli rušiti zidovi geta: Starejši, begunski rod je v tem času že pogнал korenine v novo zemljo, mladi rod pa ima že od rojstva svoje korenine v tej zemlji. Potrebe geta, kot nadomestka domovine nimajo ne eni ne drugi. Bistveno spremenjene razmere zahtevajo korenito spremembo — novo pot.

Amériki, deloma pa organizaciji slovenske politične emigracije v Argentini.

Ko se pri iskanju izhoda in nove poti razgledujemo skozi razpoke geta, je koristno, da se učimo iz izkušenj drugih.

V primeru židovske izvenameriške diaspore smo videli, da je bil geto posledica prisile, zapostavljanja in brezdomovinstva. Čim so ti dejavniki zaradi osvoboditve in enakopravnosti odpadli in so se Židje razen tega mogli izseliti v Izrael, se je podrl tudi geto in njegova ekskluzivistična in avtarktična organizacija. Ker pa je z osvoboditvijo in z odpravo geta silno narasla ogroženost po asimilaciji, je bilo treba geto nadomestiti z drugo obliko samoobrambe. V ta namen so ustanovili sionistično organizacijo vzajemne pomoči (Jaluká), ki rešuje vprašanje brezdomovinstva s pospeševanjem židovske kolonizacije Palestine, obenem pa vzgaja svoje člane v duhu dobrodelnosti in solidarnosti ter goji zavest bratske skupnosti in skupne usodnosti.

Severnoameriški Židje, ki nimajo getovske tradicije in miselnosti, so na izziv iste ogroženosti odgovorili z organizacijo sinagog, domov, klubov, socialnih ustanov, s popolnim šolstvom, s sistematičnim vzgajanjem mladine v smislu njihove kulturne dediščine in s kulturnim delom v svojem naravnem okolju pa še z mednarodno organizacijo samopomoči, ki denarno vzdržuje oz. podpira njihove ustanove pa tudi izraelsko državo. Organizacija intervenira tudi na mednarodnih forumih.

Podobno rešujejo svojo identiteto tudi Armenci: verska središča, domovi, klubi, bolnice, zavetišča, šole s pravico javnosti, mladinska vzgoja, kulturno delo pa mednarodna organizacija samopomoči, ki daje gospodarsko osnovo armenskim ustanovam in daje podporo kulturni dejavnosti.

Nasprotno pa so Ignatkozaki skozi dolgo dobo trmasto ohranjali svojo identiteto v getu. Ohranili so jo skozi 250 let s pomočjo toge organizacije, strogih samostanskih pravil in vojaške discipline. Dasi kulturno sterylni, so se izkazali neverjetno trdoživi; končno pa so spoznali, da je njihova rešitev le domovina.

Iz navedenih izkušenj izvajamo, da je geto primeren odgovor le v določenih okoliščinah in da ogroženost po asimilaciji ni reševati ekskluzivistično, temveč z močno organizacijo vzdrževano z mednarodno organizirano samopomočjo pa seveda z intenzivno vzgojno in kulturno dejavnostjo.

Rekli smo, da se rušijo zidovi slovenskega geta, ker je odpadla potreba po takšnem nadomestku domovine. K temu je treba dodati še porast mešanih zakbnov, ki iz leta v leto večajo razpoko in rahljajo getovsko obrambo. Pa ne samo to. Obstaja razkorak med „starimi“ in „mladimi“ zaradi domovinskega čustva in zavesti, zaradi jezika in različnosti izkustva.

Prihaja v navzkrižje dvojna stvarnost: domovina in očetnjava, domovinska zavest in rodovna zavest. Dasi so mladi poganjek iz istega debla in večinoma skušajo ohraniti svojo slovensko identiteto, čutijo in čustvujejo različno od svojih staršev zaradi različnih izkustev. Tu rojeni niso izkusili revolucije, niso bili nasilno iztrgani iz rodne grude, niso okušali

grenkega kruha izgnanstva in begunstva, ne vedo iz svojih izkušenj, kaj je brezdomstvo. Vse te stvari doživljajo le v njihovih posledicah in po posredovanju staršev. Zato niso z enako močnimi čustvenimi vezmi navezani na preteklost kot begunski rod, ki mu je zato Argentina le nadomestek domovine, njihove prave domovine, z boleščjo ljubljene. Mladi sicer čutijo z očetnjo, se zavedajo rodovne pripadnosti, so tudi sami osebno prizadeti zaradi v nebo vpajoče krivice storjene staršem in zaradi rodomora, vendar je njihovo srce v tej argentinski zemlji — oni so Argentinci slovenskega porekla.

Ta različnost med rodovi se na zunaj opazi v pogovornem jeziku, ki ga eni in drugi uporabljajo v medsebojnih odnosih. Dočim je starjšemu rodu slovenski jezik, kot odločilni znak slovenstva, ki ga skrbno goji in ljubosumno čuva, pogovorni jezik, je mlajšemu rodu slovenščina kvečjemu stvar za domačo uporabo v družinskem krogu in nekaj takega kot narodna noša, v katero se obleče ob svečanih prilikah na slovenskih prireditvah. Pogovorni jezik med njimi pa je, razen redkih izjem, izključno in dosledno le kasteljanščina. S tem izpričujejo in potrjujejo svoje argentinstvo in svojo različnost nasproti „starim“, ki so „gringi“.

Te stvarnosti se večina „starih“ ne zaveda ali zatiska oči pred njo. Z nekim fanatizmom se krčevito drže starih „preizkušenih“ obrazcev in medtem v prepričanju, da ima tisto, kar se je nekoč izkazalo za uspešno, večno veljavo. Iz te miselnosti izhaja tudi tista kategorična sodba, ki jo pogosto slišimo: „Slovenec govori slovensko. Kdor ne govori slovensko, ni Slovenec!“ Če bi dosledno izvajali to geslo, bi morali brisati od slovenstva praktično ves mlajši rod, kar je pravi nesmisel. Potrebno bo, v skladu s stvarnostjo, nanovo definirati slovenstvo in kaj pomeni biti Slovenec. Sam jezikovni kriterij očitno ne ustreza več.

(Bo še)

Opombe in viri

- (1) Danes obstoječa višja verstva so: krščanstvo, islam, hinduizem in mahajanski budizem. Krščanstvo je pobudilo dve civilizaciji namreč, zapadno in vzhodno krščansko, ostala verstva pa vsako po eno.
- (2) Glej Arnold J. Toynbee *La Civilización puesta a prueba* (EMECE Editores S. A., Bs. As. 1949), str. 9/26, 45/56, 74, 284/5. Isti: *Estudio de la historia IV El Colapso de las Civilizaciones* (EMECE Editores S. A., Bs. As. 1955), str. 50/2, 130, 151 — Ibidem *V La Desintegración de las civilizaciones* (Bs. As. 1957), str. 334/5 — Ibidem *VI Estados universales* (Bs. As. 1959), str. 284, 334/5. Primerjaj tudi *Vestnik* 85/1, str. 12/19; *Vestnik* 85/3, str. 212.
- (3) *Primerjaj Vestnik* 86/3, str. 220/1.
- (4) Prim. Drago Jančar: *Slovenski eksil* — *Nova Revija* 1987/57.
- (5) Prim. Sergij Vilfan: *Pravna zgodovina Slovencev* — *Slovenska matica*, Ljubljana 1961, str. 485/495.
- (6) Prim. Drago Jančar ib.
- (7) Salo W. Baron: *Grandes épocas e ideas del pueblo Judío VI La época moderna* — Editado por Leo W. Schwarz, Editorial Paidós, Bs. As. 1965.
- (8) Salo W. Baron, ib. str. 315/17.
- (9) Jevgenij Staroselski: 250 let brez domovine (Naši razgledi 31. 1. 1984).
- (10) Alex Manoogian — Una visita importante (*Clarín* 25. 10. 1984).

UMRL JE PESNIK

„Velike črne maše za pobite Slovence“

V svojem domu na tujih tleh je umrl — dr. **TINE DEBELJAK**, slovenski politični begunec, član SNO, pesnik, esejist, urednik leposlovnih in političnih publikacij, pisec zgodovinskih razprav, prevajalec velikih del iz svetovne književnosti, prepričan katoličan, humanist, do smrti zaljubljen v čar slovenske besede in dober človek!

Bil je ponos slovenskih zdomcev na vseh celinah sveta ter nepogrešljiv ustvarjalec in delavec za naš dragi dom in rod na slovenskih otokih v argentinskih širjavah. Za domotožne rojake pa mož z neovenelim in dobrohotnim spominom na šentiviške Škofove zavode in sovrstnike iz dijaških let, ki jih je revolucija tako neusmiljeno preizkusila.

Smrt ga v njegovi službi Dobroti, Resnici in Lepoti ni prehitela, saj je vse svoje talente bleščeče razdaljal slovenskim ljudem, ne da bi čakal na jutrišnji dan. Obteženega z leti in z velikimi deli ga je spremila čez mejno reko Stiks v deželo nesmrtnih. V prisrčen objem tisočerih, neštetihih — padlih in pomorjenih — katerih spomin in kruto usodo je za veke ožaril v izklesanih besedah Velike črne maše za vse pobite Slovence.

Mogoče, da je po uri njegovega odhoda, na vroč poletni dan, čez škofjeloško zimsko plan in v pobočje temnega Ljubnika klénkovček naznanil iz prekoceanskih dalj novico, vendar pa križ z oznanilom

Dr. **TINE DEBELJAK**

* 27. 3. 1903

† 20. 1. 1989

na cvetnih livadah Loške doline ne bo se blestel, dokler moreči prt slane pod toplimi žarki svobode ne izgine. AMEN!

Biseri iz del

pesnika naše usode

RECITATIV ZGODOPISCA

Pal je prvi pred cerkvijo mučenika Jerneja:
držán kot sokol, mlad kot cvetju odprta veja...
Pal je župan: moč srenje, ki se ne kupi,
steber, na katerem slonijo vsi vaški upi —
podrt je, razbit orjak, zvit leži v gnojni rupi.
Pali so fantje: hej, na vasi vriskajoči krivci,
v delu in pričevanju pred nikomur omahljivci:
omahnili so z razrezanimi udi in razvezanimi živci.
Pali so študentje: mladci zreli,
na ulicah prestolnice so strele ujeli;
ob njih smrti so hrasti onemeli.
Pala so dekleta: naših rožnih grmičev pojoči slavci,
pesem je lila iz oken kot nagelj nad vasovavci:
grla so jim pregriznile ujede — goščavci.
Pala je mati: ni še porodila,
pa si sama je izkopala porodno posteljo iz ila,
z lastno krvjo prvič otroka podojila.
Pal je na cesti Svetec, poveljnik straže,
petelin na zvoniku, kažoč veter, ki laže,
da s svojim budnim krikom smer napada pokaže:
razklenil rokó je v najširšo razprostritev,
kot da moli za Narod, njega moč in razširitev,
miren, ker je dobro opravil zadnjo daritev.
In pal je Mož, Poveljnik našega čolna;
ko bilá je gladina našega morjá neplovna,
je zajadral v pristan, za njim — Kajn z masko duhovna...

In pali so še in še... tisoči... revni... mogoti...

MRTVAŠKI POHOD

Čez zemljo slovensko klenkovček poje — edini zvon,
Angel Smrti je povlekel nanj in ne vemó, kdaj neha.
O naša mrtvaška parada: koraka za bataljonom bataljon

brez vojaških pesmi, brez fantovskega smeha,
le rane nam zelené po telesu kot rožmarin in majaron,
roka pa kri stiska krčevito —
rdečega nageljna razcvelo kito,
vijočo se — kot z okna deklet — od roke k travi...

VSE IZKRIČIM!

Visim še vedno na previsu.

Sam.

Mrtvi molče v dnu jam.

Usta polna krvi. Koprnim po kisu.

Odkruši se z roba bod

in pade počez jame.

Ne vidim, a vem: zame!

Lestev navzgor!

Že dvigam slepe oči iz globanje.

Čudna svetloba se lovi vanje,

vem: sonce vstaja izza nočnih mrákov!

O Sonce, zavpij čez ves svet z gorečo trombo

o pokolu in pokopu slovenskih vojščakov,

Tebi vse izkričim:

Živim! Živim!! Živim!!!...

RECITATIV VIDENJA

Nebeški vojskovodja sveti Mihael

prihaja z vetrinjskimi vojščaki iz slovenskih dežel:

Obstali so v podnožju božjega prestola,

obdala jim glavé je zlata aureola,

telesa v blesk so čist se jim prelila,

odeta v bela, sončna oblačila,

iz vsake rane teče vir blestenja

in zrak je poln rožnega dehtenja,

iz vsake rane raste cvetje belo,

telo razbito se je razcvetelo:

ah, kdo bi mislil — tam trohné v globéli,

a tu v tem svitu spet so celi... celi!

Ah, tam so strti, ožgani, nemi, slepi —

a tu so čudežno, prečudno lepi!

Pojó, kot da jezikov niso jim izdrli!

Vzravnani, kot da niso hrbtnic jim strli!
 Tu dvanajst tisoč fantov v mladostju,
 kot jih je Janez videl v Razodetju,
 za svetim Mihaelom stoje v vrsti,
 kot beli razcveteli rožni brsti,
 lije se nanje Luči lesketanje,
 svetál je bolj, čim več prejel kdo ran je...
 Nadangel sveti — sam samó bleščava —
 v redove po vojaško jih uravnava —
 in na povelje — ozro se na oboke,
 in na povelje — izprožijo vsi roke:
 KRISTUS SAM se skloni s svetim bliskom,
 v dlan vsakemu dá palmo s sladkim stiskom!

ODPLAVIL SI NAM...

...krhki domači breg spod nog,
 naš brod ob čereh popeljal na visoko morsko plan,
 odmaknil očem planine, gorice in ravnice,
 mesta in trge in naše vasi,
 potoke in reke, studence in brzice,
 a srcu si pustil za najbednejši dan
 največjo tolažbo — Brezmadežno Devico,
 Svojo Hčer, Mater Svojega Sina,
 našo slovensko nebeško Kraljico,
 kronano Marijo Pomagaj z Brezij,
 da roma z nami... O Mati in družina!

MOJ GOST

Le kljui mi, kljui meso srca
 ti črni vran — spomin.
 Ne boš gost mojih bolečin
 več dolgo — ni srcé brez dna.
 Zdaj zima je in moja kri
 življenje tvoje podaljšuje,
 a ko pomlad se razcvetí
 tvoj zob grcé do dna izkljuje.
 Tedaj — poslednji moj utrip
 ponosi v brezno pokopano
 in spusti nanj ga... Tisti hip,
 moj vran, zapusti mojo rano.

STANKO MAJCEN – v njegov spomin

(Ob 100-letnici rojstva)

Stanko Majcen, rojen pred 100 leti, je še vedno tabu. Čeprav je Mladinska knjiga letos v zbirki Kondor izdala 3 njegove drame: **Kasija**, **Prekop** in **Revolucija** z odlično študijo **Gorana Schmidta**. Knjigo vsekakor priporočam vsem, ki jim ni vseeno, da je „nova revolucijska oblast“ nekatere osebe brisala z narodovega obličja.

Stanko Majcen po vojni sicer ni bil likvidiran, kot nad desettisoč drugih Slovencev, vendar pa je živel tako, kot da ne živi. Živel je do leta 1970 — v tej deželi — „med nami“ — vendar so ga „novodobni“ oblastniki spremenili, kot vrsto drugih, v popolno nič. Za njihovo obzorje seveda. Majcen je samo eden izmed..., ki mu je „nova“ oziroma „ljudska“ oblast poklonila životarjenje v svoji kletki. Z deložacijo ter popolno ekskomunikacijo ga je pahnila v živi nič.

Vendar pa je Stanko Majcen kljub vsemu živel in preživel.

Majcen je „živ“ pričevalec stanja ko neka oblast nekoga popolnoma izbči, ga uniči/izniči pri živem telesu — to so namreč komunisti z Majcnom naredili! — vendar pa je njegovo delo preživel.

Po zaslugi pogumne **Marje Boršnik** je pri Založbi Obzorja izšlo leta 1976 **Izbrano delo** v dveh knjigah. Kljub triletni zakasnitvi, ker je „nova oblast“ odkrila, da je Majcen objavljaj pri naši politični emigraciji v **Buenos Airesu**.

Marsikdo se še danes čudi, če nas Zahod daje za „železno zaveso“. Temu se ni čuditi, saj je to dejstvo. Nemožnost objavljanja svojih tekstov celi vrsti ljudi in **totalna prepoved publikacij slovenske politične emigracije** 43 let po konstrukciji le-te, sta boleča pričevalca bede naše oblasti oziroma njene ideologije, ki se boji pisane besede. Majcen je lahko nekaj svojih del objavil le v daljnem **Buenos Airesu** pa še to z velikimi težavami. Ti teksti nam še vedno niso dovoljeni!

Majcnova drama **Revolucija**, ki je bila napisana takoj po vojni, je ležala v predalu vse do letošnjega leta. V njej Majcen govori o „ljudski volji“, ki iz neke kletne drvarnice „spreminja svet, tako da pošilja po mestu odposlance smrti — revolucionarne likvidatorje. **Revolucija** je pripoved o bratomorni vojni na Slovenskem, predvsem pa prikaz, kako je partizanska/komunistična logika ustvarjala „sovražnike“ revolucije ter njihove glave spreminjala v bele lobanje. Majcnova **Revolucija** govori tudi o poskusih pomirjanja likvidatorskih strasti, ki pa so zaradi revolucijskih zamašenih ušes usojena na uničenje. „Nova oblast“ ni bila dosegljiva brez pobijanja vseh, ki ji niso bili vdani.

Revolucija je končno letos le izšla.

Stanko Majcen je bil v stari Jugoslaviji ter med vojno kar visoko pri vrhu oblasti, saj je bil v letih 1935 in 1941 podban pri **Natlačenu** ozi-

roma najvišji upravnik Dravske banovine in nazadnje Rupnikov pomočnik, dokler ga Nemci 1. 1. 1945 niso upokojili, nato pa „ljudska oblast“ še enkrat in zato temeljiteje.

Na Majcnovem pogrebu pri Mariji Snežni v Slovenskih goricah poleg vdove in domačega župnika ter nekaterih cerkvenih dostojanstvenikov (govoril je dr. Stanko Janežič, literat in stolni vikar v Mariboru) skoraj ni bilo pogrebcev. Domačini niso niti vedeli, komu zvonijo.

Sina so mu komunisti likvidirali leta 1945 ob drugih tisočih domobrancev v Kočevskem Rogu.

Stanko Majcen je tako pokopan pri Mariji Snežni v Slovenskih goricah, v kraju, kjer je živel svojo mladost ter blizu „domačije“, ki jo je „nova oblast“ „nacionalizirala“ ter s „potrebo časa“ posekala gozd, preorala vinograd in posadila koruzo, v hišo pa naselila bivega viničarja. Po vojni zato Majcen Marije Snežne ni hotel obiskovati. Po vsem tem ni čudno, da je Drago Jančar svojim čudovitim novelam podaril naslov **Smrt pri Mariji Snežni**.

Po Majcnovi smrti leta 1970 je hotelo slavistično društvo v Mariboru na Majcnovi rojstni hiši postaviti spominsko ploščo. Napis naj bi se glasil:

V tej hiši je preživel svojo mladost in starost vse do smrti dr. Stanko Majcen, pravnik in književnik. (1988—1970).“

Aktiv komunistov mariborskih kulturnih delavcev je ostro reagiral in izjavil, da „ni mogoče v sedanjem političnem trenutku podeljevati javnih priznanj ljudem, ki so bili vseskozi nasprotniki dananj družbene stvarnosti“.

Obširnejši komentar je izšel v Katedri (1973/74): priznано mu je bilo, da je, „čeprav nekoliko religiozno usmerjen (...) temveč se je nahajal ves čas izrazito na nasprotni strani barikad“, objavljaj pa je tudi v emigrant-skih političnih glasilih. Zato kljub temu, da je umetnik, „pisatelju dr. Stanku Majcnu spomenika ne bomo postavljali (...). Javnega priznanja si zato v naši socialistični družbi preprosto ne zasluži.“

Kot vidimo, je takratna Katedra veren pričevalec temačnih 70-tih. Majcnu je očitala „blazne“ napake, ki seveda „niso mogle biti v skladu s socializmom“.

Štiri leta poprej je za Katedro Majcen izjavil: „Občinstvo mi je postalo nepotrebno. Odločilna je bila zavest, da sem imel nekaj povedati in da sem to dobro povedal.“

Na predlog Andreja Brvarja so se letos končno le oddolžili, vsaj posthumno in simbolično, slovenskemu pesniku, pripovedniku, dramatik in publicistu Stanku Majcnu, ter mu na hiši, v kateri je živel, v Poljančevi 7 (pod Kalvarijo) v Mariboru odkrili spominsko ploščo.

Stanko Majcen je pomemben del slovenskega naroda, zato mi ga zaradi nekih svojih interesov noben več ne bo odtujeval.

V Ljubljani, 17. oktobra 1988.

(ponatis iz KATEDRE;
zapisal Ivo Žajdela)

Rudolf Smersu

Dr. Ciril Žebot in njegova

„Neminljiva Slovenija“

V Washingtonu je v noči med 8. in 9. januarjem letos umrl dr. Ciril Žebot, redni profesor na Georgetown univerzi, kjer je bil predavatelj primerjalnih gospodarskih sistemov. Poleg tega je bil vse svoje življenje tudi politični delavec v službi slovenskega naroda in odločen protikomunist.

Svoje življenje v domovini, potem v Italiji in nato v Združenih državah Severne Amerike je popisal v obširni knjigi z naslovom „Neminljiva Slovenija“, ki je izšla v Celovcu, v tiskarni Mohorjeve družbe, tik pred njegovo smrtjo.

Iz omenjene knjige povzemamo njegove rojstne in življenjske podatke. Rojen je bil 8. aprila 1914 v znani družini neutrudnega borca za severno slovensko mejo, Franja Žebota in njegove žene Marije Kren, ki se je že kot dekle udeleževala v Slovenski dekliški zvezi. Močno slovensko vzdušje v družini in očetovo javno delo za slovenski narod so vtisnile mlademu Cirilu močne značajske poteze.

Po maturi na klasični gimnaziji v Mariboru se je vpisal na pravno fakulteto v Ljubljani, na kateri je 1. maja 1937 promoviral za doktorja pravnih znanosti. Potem se je še izpopolnjeval v Parizu in na milanski univerzi.

Od decembra 1940 je bil zaposlen v Narodni banki v Beogradu. Marca 1941 pa je postal privatni docent za gospodarske vede na ljubljanski univerzi. Po kapitulaciji Italije se je umaknil v Rim.

Ob napadu Nemčije na Jugoslavijo je doživel posebno odisejado, ko se je po smrti dr. Kulovca (ki ga je v Beogradu ubila nemška bomba) umikal z jugoslovansko vlado preko Srbije, Bosne, Hercegovine, črne gore in Dalmacije v Ljubljano. Potoval je skupaj s prof. Lambertom Ehrlichom in nekaterimi slovenskimi časniki.

Kakor smo že omenili, je malo pred njegovo smrtjo izšla v Celovcu njegova obširna knjiga, v kateri pa ni popisal samo svojega življenja, ampak je zlasti posvetil mnogo strani prof. dr. Lambertu Ehrlichu, ki mu je bil življenjski mentor in s katerim ga je vezalo iskreno prijateljstvo. Tako je „Neminljiva Slovenija“ tudi del življenjepisa prof. Ehrlicha vse do njegove smrti — 26. maja 1942, ko ga je v Ljubljani ustrelil zločinec po naročilu komunistične partije.

„Neminljiva Slovenija“ je druga Žebotova knjiga. Prva je bila „Slovenija včeraj, danes in jutri“, ki je izšla leta 1967.

„Neminljivo Slovenijo“ je dr. Žebot posvetil trem svojim vzorom, ki so vsi bili povezani z Majniško deklaracijo. To so: dr. Anton Korožec, profesor dr. Lambert Ehrlich in avtorjev oče Franjo Žebot. Knjiga ima poleg posvetila kratak predgovor, nato uvod in prolog „umor prof. Lamberta Ehrlicha pod gradom“.

Knjiga obsega skupaj z imenskim kazalom 500 strani. Razdeljena je

na 18 poglavjih. Začne z letom 1918 in pove, zakaj je bila tedaj ustanovljena država Slovencev, Hrvatov in Srbov, in zakaj ne že tedaj država Slovenija. V naslednjih poglavjih obdela življenje Slovencev v kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, najprej v senci Aleksandrove diktature in pozneje po Aleksandrovi diktaturi.

V posebnem poglavju so obdelane razmere na ljubljanski univerzi v letih 1935-1941. V tem času se je vršil oster boj med boljševiški levičarji ter med vernimi in narodno zavednimi študenti, med katerimi je bil tudi dr. Žebot.

V poglavju „Poslednja vloga dr. Korošca“ je zlasti podrobneje opisano delo dr. Korošca pri delu za srbsko-hrvaški sporazum, in pri tem dr. Žebot navaja besede dr. Vladka Mačka na pogrebu dr. Korošca — 17. decembra 1940 —, ki je dejal: „...po dobi, ko je po vseh peripetijah končno vendar prišlo do sporazumevanja Srbov in Hrvatov, moramo naglasiti, da ima tu velike zasluge dr. Korošec“...

V naslednjem poglavju popisuje Žebot zadnje dneve v Beogradu t. j. dobo po smrti dr. Korošca decembra 1940 pa do nemškega napada na Jugoslavijo. Opiše oficirski upor (puč) zaradi podpisa trojnega pakta in posledice tega upora, ki so ga levičarji krepko izrabili. Opiše tudi polom ne-pripravljene jugoslovanske vojske, beg iz Beograda in zasedbo Jugoslavije po Nemcih, Italijanih in Madžarih. Pri tem opiše tudi svoj beg iz Beograda v Ljubljano, kar smo zgoraj že omenili.

Veliko zgodovinsko vrednost imajo naslednja poglavja, ki govorijo o prvih mesecih v zasedeni Ljubljani, o Hitlerjevi pogodbi s Stalinom in o Hitlerjevem napadu na Sovjetsko zvezo in kako se je v Sloveniji Protiimperialistična fronta po tem napadu preimenovala v Osvobodilno fronto.

Dalje navaja dr. Žebot, da je hotela partija oklicati „narodno vstajo“ na Gorenjskem, ki pa se je ponesrečila. Dr. Žebot omenja Vaške straže in njihovo pomembno delo. Omenja tudi Slovensko legijo, ki je tajno vodila delovanje Vaških straž.

V dvanajstem poglavju govori dr. Žebot o slovenskih domobrancih in zlasti podrobneje o domobranski prisegi, ki jo navaja dobesedno ter dodaja objektivno razlago besedila te prisege.

V nadaljnjem poglavju opisuje dr. Žebot svoje delovanje in življenje v Rimu, kjer se je nahajal v času od oktobra 1943 do avgusta 1947 in kjer je sodeloval tudi z dr. Mihom Krekom. Imel je priložnost, da si je s poljskim polkovnikom Perkowiczem ogledal osvobojeno Evropo zahodno od sovjetskih zasedbenih con v Avstriji in Nemčiji. Tedaj je zvedel za predajo domobrancev, partizanom in njihov strahotni pomor. V knjigi je objavljeno celotno poročilo primarija dr. Valentina Merola o teh predajah, o protestih slovenskih predstavnikov pri angleških oblasteh, o razgovoru dr. Meršola s field maršalom Alexandrom, ki je preprečil, da bi se predali komunističnim oblastem tudi civilisti.

V petnajstem poglavju so objavljena pričevanja o vetrinjski tragediji. Najprej je objavljenih pet pomembnih vlog in odgovorov, ki jih je dr. Krek

prejel na svoja pisma. Ker so te vloge in odgovori nanje danes objavljene na raznih krajih (največ v Zbornikih Svobodne Slovenije, ki mnogim ljudem niso več dostopni), je dr. Žebot napravil hvalevredno delo, da je v svoji knjigi zbral in objavil te vloge in odgovore nanje. To je del slovenske zgodovine iz njene najtemnejše dobe. V tej zvezi poroča dr. Žebot tudi o Kocbekovem pričevanju, ki ga je dal Borisu Pahorju in Alojziju Rebuli, ki sta to pričevanje objavila v knjigi „Edvard Kocbek — pričevalec našega časa“. V tej knjigi je prvič objavljeno pričevanje bivšega prvaka OF o pokolu nad deset tisoč slovenskih domobrancev. Knjiga je imela velik učinek doma in v tujini.

V predzadnjih dveh poglavjih opisuje dr. Žebot svoj odhod iz Rima v Ameriko, svoje delo na univerzah in svoje publicistično delo. Poleti 1968 je dober mesec prebil v Pragi, da bi spoznal delo Slovaka Aleksandra Dubčka. Tedaj je dr. Žebot tudi obiskal Ljubljano, kjer je bil tedaj predsednik izvršnega sveta SRS Stane Kavčič. Z njegovim dovoljenjem je tedaj obiskal Ljubljano in imel sestanek s slovenskimi ekonomisti.

Zadnje poglavje „Neminljive Slovenije“ ima naslov „Otok svobode?“ Dr. Žebot je postavil k naslovu vprašanje, da tako pokaže, da v Jugoslaviji ne gre za resnični otok svobode. V Jugoslaviji, zlasti pa še v Sloveniji, je morda želja po demokratizaciji, toda dejstva ne dokazujejo, da bi bili že blizu tega ideala.

V tem zadnjem poglavju obdeluje dr. Žebot politične in gospodarske razmere v Jugoslaviji, posebej pa še v Sloveniji. Daje kritični pregled in neuspešnost raznih reform, ki so se izvedle doma. Vse te reforme so bile le navidezne, nobena ni segla do korenine zla. Nobena ni namreč načela vprašanja sestopa s popolne oblasti komunistične partije na vseh področjih. Dokler bo imela partija vso oblast v svojih rokah (vključno v jugoslovanski vojski), toliko časa ne bo doma nobene resnične spremembe.

Dr. Žebotova „Neminljiva Slovenija“ spada gotovo poleg „Stalinistične revolucije na Slovenskem“, I. del, ki jo je napisal Stane Kos, med najboljše in najobširnejše, dokumentirane prikaze že deloma predvojnih, zlasti pa še medvojnih in povojnih dogodkov v domovini in zunaj nje.

Želim pa zapisati dve kratki pripombi.

Na str. 206 in na naslednjih je večkrat omejeno, da je prof. dr. Lambert Ehrlich predlagal bivšemu banu dr. Natlačenu, da naj se za čas, ko bo Slovenija pod tujo zasedbo in razkosana, podtalno uveljavi vrhovna slovenska oblast, kot si jo je bil 10. aprila javno privzel Narodni svet za Slovenijo in da bi se tako tedaj v podtalni obliki obnovila slovenska vrhovna oblast.

Dr. Natlačen je prof. dr. Ehrlichu odgovoril, da so njegovi politični sodelavci odklonili njegov nasvet.

K temu želim pripomniti, da se nasvet prof. Ehrliche ni obravnaval niti v tako imenovani štirinajstorični niti v izvršnem odboru SLS. Bil sem tedaj član obeh navedenih skupin in sem se tudi redno udeleževal sej, ka-

tere je tedaj vodil dr. Natlačen. Po italijansko nemški zasedbi Slovenije smo smatrali za podtalno vrhovno slovensko oblast zbor predstavnikov slovenskih demokratičnih strank, ki so si pozneje privzeli ime Slovenska zaveza in Narodni odbor za Slovenijo.

Druga pripomba pa zadeva Slovenski ljudski blok, ki ga dr. Žebot obravnava na str. 30 in sl. in ki je bil ustanovljen leta 1944 in so ga sestavljali predstavniki SLS, Gosar-Šolarjeva skupina in skupina mladih intelektualcev SIS, večinoma starešine Straže. Poleg teh je bil v tem SLB še duhovnik Joško Krošelj za štajersko skupino SLS. Za SLS sta sporazum o ustanovitvi tega SLB podpisala prof. Mirko Bitenc in Rudolf Smeruš, nato dr. Andrej Gosar in prof. Jakob Šolar za svojo skupino ter prof. Pavle Verbič in dr. Ludvik Leskovar za Mlade intelektualce SLS. Podpisala pa sta sporazum tudi Jože Lekan za Katoliško akcijo in prelat dr. Franc Lukman kot nekaj škofov zastopnik. Dr. Žebot nadaljuje na str. 381, da je dr. Albin Šmajd konec leta 1944 potegnil SLS iz Slovenskega ljudskega bloka, s čimer je SLB prenehal obstajati. Iz obširnega članka v Vestniku pod naslovom „Slovenski ljudski blok in Narodni odbor“, ki ga je napisal prof. Janez Grum (Vestnik 1986, šte. 3), je razvidno, da je tedaj dr. Gosar izvršil nekorektno in nelojalno dejanje, da je namreč skrivaj sprejel, ne da bi ostale skupine v SLB obvestil o tem, imenovanje generala Mihajloviča za predsednika Nacionalnega komiteja, ki naj bi bil politični forum na najvišji ravni. Ko je SLS to zvedela, sta oba zastopnika SLS in podpisnika sporazuma izstopila iz SLB. To je bil vzrok izstopa SLS iz SLB. Verjetno pa dr. Gosar tudi Stražarjem ni povedal, da je prevzel predsedstvo Nacionalnega komiteja.

Bojana Štiha (ne samo) izmišljene zgodbe

XIII.

Zgodilo se je v mesecih sektaške in vojvodske strahovlade na pomlad in poleti leta 1942. V tem času je človek le redko srečal partizane v okrožju, ki so hodili v koloni drug za drugim. Po cesti ali v gozdu ali po polju. Takrat so hodili bojavniki le vtrije, ker so se bali drug drugega. Nekajkrat se je namreč zgodilo, da je drugi v vrsti s strelom v hrbet poslal v tri najsti bataljon prvega, kmalu nato pa še tretji drugega. Ponoreli in odgostrastne revolucionarnosti pijani komisar Džerdjinski je v svojem okrožju vzpostavil takšno krvavo in revolucionarno diktaturo, da so partizani v strahu za svoja življenja dezertirali ali pa bežali v bližnje in sosednje par-

* Zdaj že pokojni Bojan Štih je leta 1988 izdal pri Cankarjevi založbi „Kratke in izmišljene zgodbe“, katerih ena je tukaj ponatisnjena. V naši čerodtitaljanski številki na notranjih straneh, v kazalu, smo to knjigo pomotoma označili kot da ima naslov „Resnične in izmišljene zgodbe iz let 41-45“, kar zdaj popravljamo.

tizanske skupine. Kmalu je vsa pokrajina govorila in pripovedovala o tej ne- navadni boljševiški diktaturi, zato je pokrajinsko partizansko vodstvo po- slalo k Djerdjiskemu komisarja z imenom španec, da vzpostavi red in par- tizansko vojaško zakonitost. Djerdjinski je sovražno sprejel španca in se takoj odločil, da ga bo likvidiral. Najprej je poizkušal ukaniti in uspavati španca, ki pa je pozorno spremljal komisarjeva dejanja, da bi že v naprej razkril in preprečil vsak njegov naklep. Za špančevim hrbtom se je nepre- stano motal do zob oboroženi telesni stražar in spremljevalec Djerdjinskega. Na špančevo zahtevo ga je komisar oddaljil. Čez nekaj dni se je naposled zgodil macbethovski prizor, v katerem pa ni bil ubit španec, marveč je ugasnilo komisarjevo življenje. Djerdjinski je ob tabornem ognju, za lučaj daleč od taborišča, pripravil tovariški večer špancu. Ob Djerdjinskem je bila tudi njegova ljubica, ki so jo partizani klicali Krvava Fahrija. Bila je Bo- sanko po rodu. Deset ali več korakov za špančevim hrbtom je sedel sprem- ljevalec Djerdjinskega. Ko je španec videl razvrstitev oseb, mu je postalo jasno, kaj se pripravlja. Bil pa je izkušen, saj je že v španiji videl likvida- cije, ki so jih organizirali predstavniki GPU. A ko je ugotovil, da je par- tizansko taborišče prazno, zakaj prav vsi borci so odšli v dolino na akcijo, je španec podvojil svojo pozornost. Bile so to hude minute. španec je hlad- nokrvno presodil, kako bo izvršen umor. Na skrivaj je odpel futrolo pišto- le, da bi imel takoj pri roki orožje. Ne bodo ga ustrelili v hrbet, zakaj spremljevalec Djerdjinskega bo le markiral, ko bo repetiral brzostrelko. In prav takrat, ko naj bi se španec ozrl proti spremljevalcu, ga bo ustrelil Djerdjinski. španec je z odporom opazoval blede gljivasti obraz Djerdjijn- skega, ki je bil v luči ognja skorajda bel. Videl je njegov nemir in malo- marno poslušal slepilno govoričenje Krvave Fahrije. Ko je španec zaslišal, da je za njegovim hrbtom repetiral brzostrelko spremljevalec Djerdjinske- ga, čeprav se je takrat komisarjeva ljubica hrupno smejala, je sunkovito potegnil svoj parabelum. Drug za drugim sta padla dva strela. Prva krogla je zadela Djerdjinskega, druga krogla, ki pa jo je sprožil komisar, je pole- tela proti nebu. Takoj nato sta padla še dva strela, ki sta ubila Krvavo Fahrijo in spremljevalca Djerdjinskega. Presenečeni španec je držal v ro- kah parabelum, ne da bi iztretil naboj. Izza bukve, ki je rasla deset ali nekaj več metrov daleč od tabornega ognja, je prišel partizan in presene- čenemu špancu rekel: „Jaz sem streljal trikrat. Djerdjinski me je postavil na stražo in mi zapovedal, naj streljam vate, če bi se stvari razvijale dru- gače, kot pa si je dogodke zamislil on sam. Toda jaz sem te varoval in pazil na Djerdjinskega. Že zdavnaj bi ga moral pokončiti, ampak ni bilo priložnosti. Ko si prišel ti, sem spoznal, da je prišla ura odločitve. Poj- diva odtod, to ni partizanski kraj.“ In sta odšla. španec je hodil prvi, par- tizan drugi. Ko sta prišla v dolino, je partizan rekel špancu: „Hvaležen sem ti, ker si mi zaupal in verjel, kdo sem. Smel sem hoditi za teboj. Spet bomo hodili drug za drugim kot nekoč.“ In res se je to noč začelo vračati med partizane tovariško zaupanje, pokrajina Djerdjinskega je postala par- tizanska. Nič več ni bila boljševiška, sovjetska, marveč je zaživela svojo slovensko naravo!

Nasilje, strah, laž (pričevanja)

(Kdor hoče svoje življenje rešiti, ga bo izgubil)

Revolucije in totalitarni režimi zmagujejo in vladajo z nasiljem in strahom. Strah preveva zatiravce od števil navzdol ter jim narekuje vedno nove oblike nasilja; strah preveva preganjance ter jim narekuje odrekanje lastni osebnosti. Kot tretji člen se dvojici nasilje-strah pridružuje laž. Nasilje jo potrebuje, da z njo zagrinja svoje gnusno početje; strah jo potrebuje, da si z njo varuje možnost životarjenja in da z njo prekriva resnično bistvo svoje preganjane človečnosti.

Dialektiko tega grozotnega uničevanja božje podobe v človeku sledimo v letih nacistične, predvsem pa v desetletjih komunistične strahovlade. Med sivo množico poteptanih, zmaličenih osebosti so se od prvega trenutka pojavljali junaki, ki jih nasilje ni moglo duševno streti, ki so premagovali strah in ostali neomadeževani od laži.

Solženicyn je v gulagu spoznal, da je zgubljen, ako mu je telesno življenje najvišja vrednota; tedaj je sposoben, da zanj proda dušo. V pismu Ne živimo po laži! pokaže to izbiro: „Ne glede na našo boječnost naj vsakdo izbere: ali bo ostal zavestni sluga laži, ali pa je prišel zanj čas, da se je otrese kot pošten človek, vreden spoštovanja svojih otrok in sodobnikov.“

V govoru, ki naj bi ga imel ob podelitvi Nobelove nagrade, kamor ga oblasti niso pustile, beremo: „Preprosta kretanja preprostega srčnega moža je v tem, da pri laži ne sodeluje, da ne podpira nobenih zlih dejanj.“

V romanu V prvem krogu navaja posebno dejstvo, ki človeku dá moč premagati strah in se upreti laži. Razodene ga jetnik policijskemu ministru: „Razumite že, da ste močni, dokler ljudem niste vzeli vsega. Zakaj človek, ki ste mu odvzeli vse, ni več v vaši oblasti. Je spet svoboden.“

Spreobrnjenka Tatjana Goričeva je zapisala: „Kdor se boji, ne more v Rusiji nič narediti. Spremenil se je v talca te satanske oblasti.“

Vdova po pesniku Mandelštamu, katerega so odvedli v smrtno taborišče, popisuje v pretresljivem lastnem življenjepisu Upanje proti upanju, da v Rusiji ni normalnega človeka. Vsi žive dvojno življenje — rablji in žrtve, (trenutni) oblastniki, partijci, (trenutno potrebni) strokovnjaki, brezpravna raja, zaporniki in človeško blago koncentracijskih taborišč. Preskušnja in sodba strahu je najstrašnejša od vseh; od nje se ne opomore več. Gospa Mandelštamova se sprašuje po krivdi za strahovlado zla. Najde jo pri vseh. V začetku so, zlasti izobraženci, sprejemali „povrednotenje vrednot“, opustitev človečnosti, načelo o dovoljenosti vseh sredstev kot nekaj neizbežnega; pozneje niso našli več moči upreti se tiraniji zla.

o

Rusija je pahnjena v rdeči pekel že 70 let. Zmerom več je v njej ljudi, ki premagujejo strah in se odrekajo laži. V naši domovini vstajajo taki ljudje po 40 letih skoro popolne oblasti nasilja, strahu in laži.

Eden tistih, ki so že prva leta spoznali strašno resničnost, pa so to zaprli vase, je bil **Edvard Koebek**. Dne 7. II. 1952 je zapisal v dnevnik: (Ziherov govor na Prešernovi proslavi tega dne) „nima niti najmanjše zveze s slovensko resničnostjo, s policijsko državo, z izživljanjem primitivnih in brutalnih oblastnikov in aktivistov, s popolno zagato gospodarskega eksperimenta, z ustrahovanimi množicami in demoraliziranimi intelektualci, z moralno in duhovno izgubljeno mladino, z birokracijo, šovinizmom in ideološko strastnostjo, s podhranjenostjo velike večine ljudi in z elito oblastnikov, ki so od ljudstva po načinu življenja in čustvovanja popolnoma odtrgani, predvsem pa ne s počasno demonijo, ki izhaja iz perverznega ateizma in iz protičloveškega satanizma.“ (Edvard Koebek, Dnevnik 1951-1952, druga izdaja, Ljubljana 1987, str. 100).

Dne 15. IV. 1952 je zapisal ko je izvedel da je V(ito?) M(usek?) s katerim se je precej družil, udbovski zaupnik: „Niti Italijani niti Nemci niso povzročili takšne človeške škode, kakor jo povzročajo satanski načini ubijanja človekve celote, lomljenje njegove moralne suverenosti, poniževanje njegove osebne resnice, zasramovanje njegove notranjosti, drobljenje njegove zavesti, mehaniziranje volje in počasnega, temeljitega odtujevanja samemu sebi. Ta špijonski sistem obsega zgolj med Slovenci več deset tisoč ljudi, ubija jim dušo pri živem telesu in hromi najdražje v človeku: nedotakljivo vest, sveto svobodo vesti in duha.“ (ib., 178)

A ni premagal strahu, vdajal se je nasilju in se pogrinal z lažjo. Ko je 4. VI. 1952 pisal v dnevnik o preganjanju Cerkve, je priznal: „Čutim, da živim v izrazito mučeniškem ozračju, v izrazito odrešeniškem zraku, kajti preganjanje je božje približevanje, vendar se v njem ne morem znafti, pre-slab sem, izrazito in sramotno slab. Kaj bi dali drugi kristjani, živi in mrtvi*, ki bi mogli živeti in trpeti na mojem mestu. Ko si predstavim prekrasno napetost sil in sebe med njimi, začutim svojo osebno dramo: izražati bi se moral, poglobiti bi se moral, soočiti bi se moral, bližnjiku bi moral pomoči.“ (ib., 216).

O trojici nasilje, strah, laž piše Drago Jančar (Zmagoslavje množic, Nova revija 73/74). (Človek masa je po petdesetih letih) „pokazal, da ne bo vladal samo s pomočjo navdušenja, ampak tudi s pomočjo strahu. Ker je bilo resničnega navdušenja vse manj, je postal njegov generator strah. Strah je generator delavnih zmag, 99-odstotnih volitev in 110-odstotno izpolnjenih planov. Strah in človekova volja po preživetju brišeta vse razlike. (...) Strah povzroči tudi to, da na zborovaju nihče ne manjka. Koliko let sem potreboval, da sem spoznal, da tiste vesele množice iz moje mladosti le niso bile tako vesele, ljudje so pač hoteli živeti, pa čeprav na zborovanjih ali prvomajskih povorkah. In doumel, zakaj so podnevi skandirali, ponoči pa poslušali zoprno hreščavi Glas Amerike.“ (744).

Zanimivo razpravlja o strahu in kako ga premagati France Bučar (Iskanje izhoda, Nova revija 73/74). Začetni stavek se glasi: „Socializem

* Npr. dr. Ehrlich ali dr. Natlačen, katerih likvidacijo je odobral.

kot ideja je mrtev.“ Torej nima nobenega smisla govoriti o tem kako doseči tak ali drugačen socializem. Premišljati je le „kako priti do demokracije, civilne družbe. Do tega pa ni mogoče napraviti niti začetnega koraka, dokler se pustimo ustrahovati. Lahko nas je strah in upravičeno nas je. Toda pustiti se ustrahovati je nekaj povsem drugega. Iz objekta realnosocialističnega pritiska in ustrahovanja se je mogoče rešiti samo, ko postanemo nedosegljivi za njihovo glavno sredstvo prisile: ko nas je še strah, pa se ne pustimo ustrahovati. Pred sleherno represijo so najbolj zavarovani tisti, ki se ne pustijo razobesiti, ki ostajajo osebnosti.“ (866/7).

L. M.

Ludvik Ceglar

Papeži in fatimska skrivnost

(14) BOG BO SVET KAZNOVAL S PREGANJANJI CERKVE

(Nadaljevanje iz št. 2/88)

P r e g a n j a n j e v N e m č i j i

10. Nemški nacionalni socializem ali kratko nacizem je preganjal Cerkev od leta 1933 do 1945. O tem preganjanju je Pij XII. govoril 2. 6. 1945. Najprej je pokazal, kako je nacizem teptal konkordat med Cerkvijo in nemško državo in izvajal pravo preganjanje. Papež je dejal: Boj proti Cerkvi je postajal vedno bolj zagrizen in strupen. Uničene so bile vse katoliške organizacije, postopoma odpravljene vse tako cvetoče javne in zasebne katoliške šole, mladina odtrgana od družine in Cerkve, pritisk na mišljenje državljanov, posebno državnih uslužbencev vedno večji, s skrito in organizirano propagando so načrtno blatili Cerkev, duhovnike, vernike, njene ustarove, njen nauk, njeno zgodovino. Zatrte, odpravljene in zaplenjene so bile redovne hiše in drugi cerkveni zavodi. Uničen je bil tisk in vsaka katoliška knjižna proizvodnja (...). Sv. sedež je ponovno protestiral pri voditeljih Nemčije ter odločno in jasno zahteval, da spoštujejo dolžnosti naravnega prava, ki so bile potrjene s konkordatom.

Nato papež pove, da je Pij XI., ko sta bila kršitev konkordata in versko preganjanje očitna, na tiho nedeljo 1937 izdal okrožnico „Mit brennender Sorge“ (Z morečo skrbjo), ki je v njej svetu pokazal, da je nacizem prevzetan odpad od Kristusa, zanikanje njegovega odrešilnega dela in nauka, oboževanje si'e, mačikovanje rase in krvi, teptanje svobode in človekovega dostojanstva. Niti svetovna vojska ni omejila sovražnosti proti Cerkvi. Če bi bil narodni socializem zmagal, je imel za Cerkev pripravljene še hujše načrte. Papež ima v rokah tehtna poročila o namenih v povojni dobi, ki so

se deloma že tudi javno pokazali z ravnanjem v Avstriji, Alzaciji in drugod, posebno in najhujše pa na Poljskem. In nadaljuje:

Mi smo nadaljevali delo svojega prednika in s poslanicami pobijali nauk narodnega socializma in njegove zločeste posledice, ker so se nacisti posluževali najbolj rafiniranih znanstvenih načinov, da so mučili in pokončevali največkrat samo nedolžne... Če so voditelji Nemčije sklenili, da bodo uničili katoliško Cerkev tudi v starem rajhu, je božja Previdnost odredila drugače. Pregarjanje Cerkve po narodnem socializmu se je končalo z naglim in žalostnim koncem preganjavca.

Nato omenja papež trpljenje katoličanov po raznih taboriščih. Količkor bolj prihajajo na svetlo vsa grozodejstva, ki so se po njih delala, toliko bolj se kaže tudi junaštvo, s katerim so katoličani, duhovniki in verniki, prenašali vse to za Kristusa. Posebno hudo so trpeli poljski duhovniki, ki jih je od leta 1940 dalje bilo v taboriščih 2800 in jih je ostalo živih do konca vojske le 816. Mnogo je bilo po taboriščih duhovnikov poleg nemške tudi drugih narodnosti, ki so z mučeniško neustrašenostjo prenašali divjost narodnosocialistične besnosti.

Nacizem je razglasil Cerkev za največjega sovražnika nemškega naroda in s tem žalil nemške katoličane in Cerkev samo. Ni bilo mogoče, da ne bi prišlo božje maščevanje (Slovenski Primorec 1945, 1, 1).

11. Pogajanja za konkordat med Sv. sedežem in Hitlerjevo Nemčijo sta vodila državni tajnik kardinal Evgen Pacelli, poznejši papež Pij XII., in vicekanceler Franc von Papen. Podpisan je bil 20. 7. in ratificiran 10. 9. 1933.

Ker so nacisti konkordat na veliko kršili, je kardinal Faulhaber v Münchnu v adventu povzdignil svoj glas in med drugim dejal: Ko govorimo o starih Germanih, hočemo resnična dejstva in ne zgodb o vilah. Nemčija je postala civilizirana država po zaslugi krščanstva... Ni potreba zavreči krščanstva in vzpostaviti nordijsko ali nemško religijo, da bi bolje dokazali svojo narodnost. Samo ene reči ne smemo pozabiti, namreč da smo bili odrešeni s predragoceno krvjo našega Gospoda Jezusa Kristusa (PNC 29, 30, 48, 49).

Nemški škofje so že leta 1936 in 1937 prosili papeža, da bi obsodil nacizem. Okrožnica "Z morečo skrbjo" je bila spisana v nemščini in ima datum 14. 3. 1937. Prebrana je bila skoraj po vseh nemških cerkvah. Hitlerjev režim je nanjo reagiral z vso ostrino (DR 87, 12, 2).

„Končujem razmišljanje o vojni in revoluciji z občutkom, da je moj narod ogrožen.“

Iz knjige Po čem je zmaga, ZO

Maribor 1988

Devet mesecev pred smrtjo Pija XI. je Hitler prišel v Rim obiskat Mussolinija. Papež se je veliko prej ko po navadi "zaradi zdravja" odpeljal v Castel Gandolfo in tam dejal, da se počuti zelo dobro "posebno v dneh, ko stoji v Rimu nasproti Kristusovemu križu kljukasti križ" (DR 72, 5, 4).

12. Nacisti so preganjali Cerkev tudi v deželah, ki so jih priključili Nemčiji. Zlasti na Poljskem in Slovenskem so bili kruti. Sv. sedež je bil o preganjanju v Sloveniji že zgodaj obveščen. Pij XII. je 15. 10. 1942 pisal kapitularnemu vikarju krške škofije škofu dr. Andreju Rohrerju, ki je iz Celovca upravljal tudi Meziško dolino in Gorenjsko: O početju na slovenskem ozemlju smo poučeni. Zahvaljujemo se Ti za vse napore in žrtve, ki si jih doprinesel za silno hudo preizkušane in posebno za dušnopastirsko skrb zanje; v pomirjenje nam je, ko vemo, da se more dajati duhovniška pomoč vsaj za najnujnejše verske potrebe. V znatno rteho Nam je tudi, ko slišimo, da je Tvojemu vztrajnemu prizadevanju uspelo ustaviti vsaj izseljevanje slovenskih družin iz stare dežele Koroške. Sicer pa moremo le moliti in upati, da bo Bog v svojem usmiljenju ubogemu narodu napravil konec trpljenja. Pošiljamo našim slovenskim činovom in med njimi delujočim duhovnikom prav poseben blagoslov (DR 66, 9, 107).

13. Glede kazni, ki jo Pij XII. omenja, je primerno omeniti Kristusove besede, ki si jih je s. Lucija zapisala spomladi 1939. Bliža se trenutek, ko bo trdota moje pravičnosti kaznovala velike pregrehe več držav. Nekatere bodo uničene. Končno bodo trdote moje pravičnosti padle z večjo strogostjo na tiste (države), ki hočejo uničiti moje kraljestvo v dušah (SF 199). Bombardiranje Nemčije ter zguba Prusije in Šlezije je bila za Nemčijo zelo huda kazen (Prim. Vestnik 1985, 3, 260 in 4, 334). Vendar je s. Lucija že leta 1940 zapisala: Ko sem bila nekaj ur pred izpostavljenim Najsvetejšim, sem v trenutkih, ko sem čutila tesnejšo povezanost svoje duše z Njim, prosila po raznih namenih, zlasti za Nemčijo: „Vrnila se bo v moj hlev, a ta trenutek je še daleč. Res se približuje, vendar počasi, zelo počasi.“ V pismu g. dr. Fischerju sem iz ljubezni, da bi ga opomnila, omenila to obljubo našega Gospoda (FS 199). Zdi se, da gre za spreobrnjenje protestantov.

M. Power je svojo knjigo o nacizmu leta 1941 sklenil z besedami: Nemčija bo znova vstala... in križ se bo vrnil na mesta, na katerih ga je zamenjal sramotni blišč kljukastega križa (PNC 220).

Kratica: PNC — La persecución nazi contra el Cristianismo, Miguel Power, Buenos Aires, 1941.

14. Doslej je doseglo čast oltarja pet žrtev nacističnega verskega preganjanja: poljski redovnik Maksimilijan Kolbe je umrl od lakote v taborišču Auschwitzu 14. 8. 1941. Pavel VI. ga je razglasil za blaženega, Janez Pavel II. pa 10.10.1982 za svetnika. Isti papež je razglasil za blažene še štiri žrtve: Nizozemski karmeličan p. Tit Brandsma je bil z vbizganjem

strupu v žilo usmrčen v Dachau 26. 7. 1942 in beatificiran 3. 11. 1985. Dva tedna za njim je bila 9. 8. 1942 v taborišču Auschwitzu usmrčena karmeličanka Edith Stein (blažena 1. 5. 1987). Natančno 5 mesecev za p. Titom je 26. 1. 1943 v Dachau od lakote in trpljenja umrl poljski škof Mihael Kozal (blažen 14. 6. 1987). Nemški jezuit p. Rupert Mayer je bil 9 mesecev v taborišču, nato je bil konfiniran v samostan Ettal, kjer je umrl 1. 11. 1945 in bil beatificiran 3. 5. 1987.

Čeravno je Marija v strogem pomenu besede napovedala preganjanja Cerkve po neznani nočni svetlobi, so bila tu omenjena tudi preganjanja, ki so povzročena od istih temnih sil in sestavljajo z njimi veliko kazen za grehe ljudi 20. stoletja.

(15) PREGANJANJE SVETEGA OČETA

1. Marija je v sporočilu 13. 7. 1917 govorila o Kristusovem namestniku trikrat in zanj vselej rabila naslov „sveti oče“. Naslov je pač spoštljivejši kot ljudski naziv „papež“, ki se je vrnil v naše prevode sporočila. Po imenu je omenila Pija XI. Tako so papeži najtesneje vključeni v fatimsko sporočilo.

Na tem mestu je očitno mišljen Pij XII. Za to priča med drugim pismo, ki ga je 22. 10. 1940 s. Lucija sestavila za papeža in se glasi: Prejela sem pismo naslovnega škofa Gurze, ki mi je naročil, naj napišem Vaši Svetosti... V ta namen sem dve uri preklečala pred izpostavljenim Najsvetejšim: „Moli za svetega očeta, žrtvuj se, da njegovo srce ne podéže grenkobi, ki ga navdaja. Preskušnja se bo nadaljevala in se povečala. Kaznoval bom narode zaradi njihovih hudodelstev z vojsko, lakoto in preganjanjem moje Cerkve, ki bo posebno težilo mojega namestnika na zemlji. Njegova Svetost bo dosegla skrajšanje teh dni preskušnje, če bo spolnilo moje želje“... (SF 200).

To pismo je ostalo na škofiji v Leirii. V Rim pa je šlo pismo, ki ga je s. Lucija napisala malo pozneje in v njem sporočila papežu Piju XII.: „Presveta Devica je napovedala razna preganjanja in bridkosti, ki so prihranjena Vaši Svetosti (SF 181).“

Fosvetitev sveta, Marijinemu brezmadežnemu Srcu, ki jo je Pij XII. opravil 31. 10. 1942, je skrajšala vojsko in omilila trpljenje narodov, Cerkve in svetega očeta, vendar je tudi on bil ponovno in dolgo časa prav blizu hude preskušnje.

2. Pozno zvečer 5. 11. 1943 je neznano letalo večkrat preletelo Vatikan. Ob 22,10 je padla bomba tik za cerkvijo sv. Petra in poleg še tri,

Parole: Bil smo med prvimi, ki smo priznali palestinsko državo. Sedaj moramo priznati še svojo. (Nedeljski dnevnik, 15. 1. 89)

nakar je letalo odletelo. Če bi bila bomba padla za las bliže poslopij, bi bilo prišlo do katastrofe. Soba državnega podtajnika kardinala Tardinija je bila razbita. Načelnik ameriškega štaba general Smith je en teden pozneje v Alžiru ameriškemu duhovniku priznal, da je bombe vrget ameriški pilot, ki naj bi se bil ponoči zgubil. Nekateri ameriški piloti so istemu duhovniku izrazili sum, da je Amerikanec iz osebnih razlogov to nalašč naredil. Ameriška vlada se ni niti opravičila, niti objavila imena (DR 78, 8, 8).

Nameravani odgon Pija XII. v Nemčijo

3. Višek trpljenja ki je bilo namenjeno Piju XII., bi poleg drugih duševnih bridkosti očitno bil že ukazani odgon papeža v Nemčijo.

Janez Pavel II. je blaženega spoznavalca Maksimilijana Kolbeja, ki je 14. 8. 1941 umrl v nacistivnem taborišču, razglasil 10. 10. 1982 za svetnika in mučenca in dejal, da je sveti Maksimilijan s svojo žrtvijo obsodil sistem, ki je sovražil človeka in kar je božjega v človeku (KG 82, 39, 1).

Ker je nacizem sovražil vse, kar je v človeku božjega, je sovražil Cerkev, njene ude, zlasti duhovnike in še posebej njenega vidnega poglavarja. Tako ni čudno, da je Hitler hotel prepeljati v Nemčijo samega papeža.

Nacisti bi bili s takšnim Hitlerjevim dejanjem na splošno zelo zadovoljni. Lenz piše, da je SS-ovski zdravnik v Dochauu že leta 1938 zavrnil nad nekim dekanom: „Vi ste far!“ — „Da, katoliški duhovnik sem!“ — „In to si upate meni reči?!“ Potem je začel divje zmerjati papeža. „Papež je proti nam! Ampak tega l... bomo spravili sem!“ In Lenz dostavlja: To je bila res vroča želja teh brezbožnikov. Tako so upali, da bodo lažjo Cerkev uničili. Kar se še nikomur ni posrečilo, so upali v svoji domišljavosti, da se bo posrečilo njim (DL 98).

4. Nacisti so sovražili papeža tudi zato, ker je ščitil Jude, ki jih je Hitler hotel iztrebiti. Kanadski Žid Pinhas Lapide je v knjigi „Zadnji trije papeži in Judje“ zapisal, da je Pij XII. v času nacističnega preganjanja rešil življenje 860.000 Judov.

Veliki rimski rabin Elia Toaff je ob smrti Pija XII. dejal: „Bolj ko mnogi drugi lahko mi povemo, kako zelo cenimo veliko prijaznost, sočutje in velikiodušnost, ki nam jo je papež izkazal v letih preganjanja in terorja, ko se je zdelo, da za nas ni več upanja.“

Nemški zunanji minister Joachim von Ribbentrop je bil 11. 3. 1940 pri papežu Piju XII. Ko je omenil „jalovo povezovanje papeža s firerjevimi sovražniki“, mu je papež začel brati neskončni seznam hudodelstev, ki so se v Nemčiji zgodila Judom. Minister je kmalu odšel. (Zapisnik audience je objavil Jud in zgodovinar dr. Joseph Lichten; DR 1987, 37, 3).

5. Ribbentrop pač ni tega pozabil povedati firerju Hitlerju. Na bojnih je šlo Nemcem dobro in tako je kardinal Tardini že poleti 1941 poro-

čal Piju XII. o pogovoru Ribbentropa z italijanskim zunanjim ministrom Ciano: Po Ribbentropovem mišljenju „v novi Evropi ne bo več mesta za papeštvo“.

V Vatikanu so brž pripravili smernice za primer, da „Apostolski sedež ne bi več mogel biti v zvezi s svojimi zastopstvi po svetu“. (DR 1972, 6, 3)

Kljub temu je Pij XII. v božični poslanici leta 1942 obžaloval ravnanje s „stotisoči ljudi, ki nimajo nobene osebne krivde, da so pripadniki narodnosti ali rase, ki so jo obsodili za iztrebljenje“ (DR 87, 37, 3). Tu smo poleg Judov verjetno mišljeni tudi Poljaki in Slovenci.

6. Pozneje je Sv. sedež zvedel še za druge Hitlerjeve načrte z Vatikanom, ki naj bi ga spremenili v muzej, Pija XII. pa odpeljali v Nemčijo.

Posebno nevarno, da bi Nemci te načrte izvedli, je bilo po kapitulaciji Italije. Vrhovni poveljnik nemških policijskih in SS enot v Italiji SS general Karl Wolff je v septembru 1943 v Hitlerjevem glavnem stanu v Rastenburgu v Vzhodni Prusiji osebno prejel povelje za aretacijo Pija XII. Njega in vse kardinale v Vatikanu naj bi 2000 vojakov posebnega SS-korpusa aretiralo in prepeljalo v Nemčijo. Iznali naj bi tudi beneškega patriarha in milanskega kardinala Schusterja. Wolff, ki je l. 1972 to povedal italijanskemu duhovniku, je dejal, da je izvedbo povelja zavlačeval do začetka bitke pri Stalingradu, ko je Hitler svoj načrt opustil (DR 1972, 6, 3).

7. Prefekt kongregacije za zadeve svetnikov Pietro Palazzini je italijanskemu dnevniku „30 dni“ povedal o načrtih Pija XII. za primer, da bi bil odpeljan iz Rima med nemško zasedbo Rima v letih 1943-44. Ker je papež vedel za Hitlerjevo namero, je za primer ujetništva ponudil takojšen odstop. Iz Vatikana ga ne bi odvedli kot Pija XII., pač pa samo kot Evgena Paccelija. Papež je imel pred očmi primer Pija VI. (1775-1799). Francozi so ga zaprli in je v ječi umrl. Za sklicanje kardinalov je bilo treba čakati do njegove smrti (KG 88, 7, 3).

8. Glede izjave kardinala Palazzinija je revija „30 giorni“ iskala nadaljnjih podatkov. Genovski nadškof Siri, ki ga je že Pij XII. imenoval za kardinala, je na vprašanje, ali se je papež v zadnjih letih res hotel odpovedati, odgovoril pritrdilno. Zdi se, da je bilo vprašanje stavljeno v zvezi s Palazzinijevo izjavo.

9. Iz strahu, da bi ga Hitler ukazal zapreti, je Pij XII. ukazal napraviti predor, po katerem bi se mogel rešiti, če bi nemške čete obkolile Vatikan. Naročilo iz varnostnih razlogov ni šlo po uradni poti, temveč je bilo dano papeževi zaupni osebi, ki je bila v zvezi s sestro Paskvalino Lehnert. Ta nemška redovnica je dolgo let gospodinjila Piju XII.

Dilema socializma: ali je življenje pred smrtjo?

(izbirek od doma)

Inženir Lambert Stoppa, ki je potrdil obstoj tega tunela, je dejal: „Začel in nadziral sem delo tega predora. Bilo je v času nemške zasedbe. Nemški oboroženi vojaki so stali na Trgu sv. Petra. Skrb je bila velika in papež je odločil vse potrebno, da bi se mogel rešiti. Prosili so me, da bi napravil tunnel za izhod iz Vatikana. Zaradi pomanjkanja prostora smo napravili predor tako ozek, da bi lahko šla po njem samo ena oseba.“ — Več inženir ni smel povedati.

Predor je bil speljan iz Vatikana do poslopja blizu cerkve sv. Petra in še obstaja.

10. Vatikanski arhivar Robert Graham je med drugim povedal: Strah, da bi nacisti ugrabili sv. očeta, je bil utemeljen. Hitler je bil na papeža divji zaradi njegove domnevne „izdaje“ Mussolinija. Hitler je odstavil s prestola belgijskega kralja in ga odpeljal v Nemčijo. Isto je storil s Filipom Petainom in Hortyjem. Ugrabiti je hotel italijanskega kralja Viktorja Emanuela. Tajna nemška služba je o tem obvestila Vatikan. Med drugim se je govorilo, da se je papež odločil, da pooblasti polnomočno lizbonskega patriarha in kardinala Gonsalvesa Cerejeira (Serežejra), če bi bil on oviran pri izvrševanju svoje službe. Patriarh je te novice zanimal. Res pa so v Vatikanu bili važni arhivi preneseni na najbolj skrite kraje. Vrhovni redovni predstojniki so prejeli naročila, naj uničijo ali skrijejo zaupna poročila, zlasti tista, ki so se nanašala na Nemčijo. Vatikanski radio je uničil svoje dokumente. Papež je skril svoja pisma v najvarnejše shrambe. Prelati državnega tajništva so prejeli naročilo, naj imajo kovčke pripravljene za primer, da bi jih SS ugrabila skupaj s papežem. Njegov osebni tajnik jezuit Leiber pa je dobil naročilo, naj poizveduje pri nemški vojski v Rimu glede namenov nacistov.

Strah, da bi bil papež ugrabljen, je bil na višku v prvih tednih nemške zasedbe Vatikana v septembru in oktobru 1943 in v maju 1944. Junija 1944 je nevarnost že minila. (30 giorni, post. izd., 3. 3. 1988, str. 38-41 in 47).

Tako je izjava generala Wolffa po 16 letih bila potrjena in dopolnjena.

Ko je leta 1935 Evropa bila na robu vojske, je Stalin vprašal francoskega zunanjega ministra Pierre Laval: „Koliko divizij ima papež?“ (ESP 16. 11. 84, str. 7). Leta 1943 so Stalinove divizije pred Stalingradom nadomestile papeževe divizije in preprečile, da bi Hitlerjeve SS enote papeža odpeljale v Nemčijo.

Papež se je bal Hitlerja

Medtem ko se je papež upravičeno bal, da ga bo Hitler dal odpeljati v Nemčijo, in je ukazal uničiti nevarne dokumente, je moral tudi paziti, da bi zaradi njega še drugi ne trpeli in je nekoč osebno uničil svoj osnutek za tisk.

Italijanska revija Jezus je februarja 1983 priobčila pogovor s sestro Paskvalino. Povedala je, da je papež osebno sežgal svojo izjavo proti nacistom.

Ko je bil Hitler na višku moči in je imel zasedeno polovico Evrope, so dolgi vlaki vozili ljudi v koncentracijska taborišča. Nizozemski škofje so objavili oster protest proti nacističnemu nečloveškemu ravnanju. Hitler je dal v odgovor odpeljati v taborišča 40 tisoč ljudi.

Tedaj je tudi papež napisal oster protest. Toda po daljšem premisleku je šel v kuhinjo, sestro prosil da je prižgala plin, nakar je nad plamenom sam držal dva večja lista, popisana z njegovo pisavo, dokler nista do kraja zgorela. Pri tem si je celo prste nekoliko opeknel. S. Paskvalini pa je pojasnil: „To sem napisal, da bi danes objavil L'Osservatore Romano. Pa sem si mislil: Če je zaradi protesta nizozemskih škofov šlo v taborišča 40 tisoč nedolžnih ljudi, bi jih Hitler zaradi papeževih besed moral internirati 200 tisoč. Tega si ne morem dovoliti.“ Značilno je, da je iz previdnosti papež rokopis sam sežgal (DR 1983, 8, 2).

O drugih preganjanjih Cerkve in papeža bo govor v opombah 26 in 28. Marijino sporočilo, opremljeno s številkami opomb, ki se tu navajajo, je v Vestniku 1983, 4, 289.

France Bučar na tribuni

(Ponatis intervjuja iz TRIBUNE, št. 3/88)

Tokratno spreminjanje ustave je še en poskus, kako na preživelih ideoloških temeljih zgraditi moderno, učinkovito državo z razvitim in inventivnim gospodarskim sistemom, kar se je že nekaikrat izkazalo za nemožno. Vsi tovrstni poskusi ostajajo zgolj na površinski ravni in ne posegajo v prave vzroke blokiranosti te družbe, ki izhaja iz samega ideološkega jedra sistema. Tako se tudi tokratno „reformiranje“ ustave iz leta 1974 omejuje na reprodukcijo temeljnega ideološkega vzorca, torej na ohranjanje tistega modela, ki se je že izkazal za zgodovinsko neproduktivnega. S tem pa je seveda že vnaprej neuspešno, če se je tudi sam komunistični ideološki projekt izkazal kot zgodovinsko regresiven. O tem, v kakšni zmoti živijo tisti, ki menijo, da je boljševiški sistem vladanja združljiv z organizacijskimi zahtevami sodobne družbe, ter o dejanskem dometu predlaganih ustavnih amandmajev zlasti z vidika nadaljne boljševizacije slovenske družbe, smo se pogovarjali z dr. FRANČETOM BUČARJEM, ki na posledice prisilne konstrukcije družbene realnosti opozarja že dalj časa, zaradi česar je tudi večkrat prišel v odkrit konflikt z njenimi nosilci ter bil deležen najrazličnejših oblik ekskomunikacije. Njegovo osnovno prepričanje je, da pomenijo predlagani amandmaji manifestacijo dejanske moči jugoslovanskih realsocialistov in uvod v eliminacijo težko priborjenih svoboščin, ki jih v tej republiki imamo. Zato jih moramo v celoti zavreči, to pa lahko storimo samo tako, da dosledno vztrajamo na zahtevi po referendumu in s tem prisilimo slovensko oblast, da se odreče svojemu boljševizmu.

TRIBUNA: V vaših razmišljanjih se veliko ukvarjate s problematiko leninizma. Kaj leninizem kot politična doktrina sploh pomeni?

BUČAR: Leninizem je makiavelizem moderne dobe, ki ima v svojem jedru projekt nove družbene ureditve kot umetnega konstrukta, za čigar realizacijo potrebujemo oblast kot sredstvo, s katerim družbo umetno na novo konstituiramo. Gre torej za vprašanje, kako priti na oblast, zato da bi svoj konstrukt realizirali, ter hkrati za vprašanje, tako to oblast ohraniti, da bi ta model nemoteno gradili in razvijali. Leninizem seveda izhaja iz marksizma, ki je derivat scientističnega pogleda na družbo. Marx sam je bil naravnost fasciniran z uspehom fizikalno-matematičnih metod na področju naravoslovnih ved in je želel doseči tako stopnjo znanstvene eksaktnosti tudi na družbenem področju. Ko pa se želi družbo oblikovati po mehanicističnem, fizikalno-matematičnem principu, je popolnoma jasno, da moramo zavrniti vsa humanistična pojmovanja o človeku kot svobodni osebnosti, saj je človek v okviru tega miselnega konstrukta pojmovan zgolj kot gradbeni element za to novo družbo in kot tak temu načrtu tudi povsem podrejen. Zato mu ne moremo dopustiti obnašanja v skladu s svojim lastnim prepričanjem, ne moremo mu dopustiti svobode, saj bi tak svoboden posameznik lahko uhajal zamišljeni družbeni konstrukciji. Zato so lahko sistemi, utemeljeni na leninističnem družbenem modelu, le antidemokraciji in totalitarizmu. Pa ne zaradi neke zle volje, represija v teh sistemih namreč ni odvisna zgolj od „subjektivnega faktorja“, ampak izhaja iz samega bistva oziroma notranje logike njihovega delovanja.

TRIBUNA: Obvladovanje človeka je torej srž leninističnega projekta, represija pa njegov nujen sistemski element. Človekove pravice in svobode so potemtakem zanj nekaj sistemski tujek?

BUČAR: Seveda. Človekove pravice so v bistvu antisistemske, kajti če izhajamo iz tega, da naj bi družba bila umetni konstrukt, in če to dejansko je, potem je popolnoma logično, da je posameznik znotraj tega konstrukta zgolj gradivo — objekt, nikakor pa ne samostojen subjekt. Ti sistemi težijo tudi k absolutni homogenizaciji družbe in ne priznavajo nikakršne avtonomije. Poenotenje je sestavina tega fizikalno-matematičnega koncepta, in tako kot se v matematiki vse zvaža na skupni imenovalc — poenostavljeno enoto, se to prakticira tudi v družbi.

TRIBUNA: V ta kontekst sodi najbrž tudi praksa negiranja nacionalne suverenosti.

BUČAR: Tudi sama nacionalnost je v bistvu antisistemska. V real-socializmu se o nacionalizmu zmeraj govori kot o nečem skrajno negativnem, kar je povsem logično, če to opazujemo s stališča leninizma, saj nacionalna diferenciranost odstopa od poenotujoče sistemske matrice in je zato moteča. Skušna se jo ukiniti s konceptom enotnega delavskega razreda, ki je reducirán na brezosebno operativno enoto — neopredeljenega pripadnika delavskega razreda, ki je internacionalen in s tem v bistvu anacionalen. Tudi sama ideologija „bratstva in enotnosti“ skuša doseči prav to: homogenizacijo Jugoslavije z minimalizacijo nacionalnih razlik.

TRIBUNA: Pravite, da je demokracija položaj, s katerim real-socializem ne more živeti ter da je leninistična oblast možna samo kot totalitarna. Torej tudi „socializem s človeškim obrazom“ ne more ponuditi nič novega?

BUČAR: „Socializem po meri človeka“ je logično protisloven pojem. Ključno vprašanje je namreč: socializem po meri KAKŠNEGA človeka? Ljudje smo namreč zelo različni, torej bi bilo potrebno za vsakogar ustvariti poseben socializem, kar pa pod tem geslom seveda ni mišljeno. Gre za klasičen leninistični koncept, za „mero“ nekega idealnega človeka — konstrukta, ki si ga leninizem zamišlja kot gradbeni element za svojo družbeno vizijo. Torej tudi ta „odrešujoča“ varianta ne nudi v bistvu nič novega.

TRIBUNA: Socializem, ki realno obstaja, žal ne kaže nobene prednosti v primerjavi z zahodnimi demokracijami, prej nasprotno. Ljudje se tega zavedajo, pa vendar socializem kot ideja kljub temu še vedno ni mrtev. Govori se, da gre za „deviacijo“.

BUČAR: Seveda ne gre za nobeno deviacijo. Če govorimo o tem, implicitno priznavamo, da je pravzaprav sama ideja v bistvu pravilna, da se je le slabo realizirala. Socializem kot ideja je po mojem mnenju mrtev. Naravni razvoj družbe s tržno-blagovno ekonomijo daje največje uspehe, čeprav hkrati povzroča tudi določene socialne disfunkcije, stranske proizvode, ki niso pričakovane, niti zaželjene. Z njimi se danes ukvarjajo tako socialdemokrati kot konservativci in oboji zase trdijo, da so najnaprednejši. Sam izraz „napreden“ seveda sam po sebi popolnoma ničesar ne pomeni in kdo je naprednejši, za sam sistem tudi ni pomembno. Važno je namreč, kdo je za sistem bolj funkcionalen. Prav zato je v zahodnih demokracijah prisotno stalno nihanje: ko odprava socialnih disfunkcij (nezaposlenosti, neenakomernega razvoja, prevelikih socialnih razlik ipd.) s strani socialdemokratske vlade preseže neko mero in začne zavirati gospodarski razvoj, navadno pridejo na oblast konservativci, ki razvijejo tisto stran, ki je bila prej zanemarjena. Tako sistem sam uravnoteži, kar je osnova njegove učinkovitosti in stabilnosti. Zato brez demokracije sodobna družba sploh ne more funkcionirati. Ne gre zgolj za neki politični idealizem, ampak je demokracija enostavno funkcionalen instrument za delovanje sodobne družbe. Zato družbe, utemeljene na leninizmu, ki zanika vsakršno demokracijo, ne morejo biti učinkovite in produktivne, kajti že po svoji notranji logiki ne morejo sprejemati demokracije. Zato pa tudi nimajo prihodnosti.

TRIBUNA: Politični monopolizem je torej glavni vzrok splošne družbene krize v socialističnih režimih, hkrati pa vodilna politična sila meni, da bo lahko krizo razreševala v okviru tega istega monopolističnega političnega projekta, s čimer pa v bistvu zablokira njeno dejansko odpravljanje. Kako bi se lahko ta pat pozicija presegla?

BUČAR: Kriza sodobnega socializma je večplastna, vendar pa je že sam način spoprijemanja z njo v temelju zgrajen. Real-socialistični sistemi so namreč prepričani, da imajo model, recept, kako jo rešiti. Zato je seveda treba vse druge sile onemogočiti, da bi ta model lahko prišel do izraza. Politični monopol je integralni del teh sistemov, brez njega ne morejo ust-

varjati umetnega družbenega sistema. Zato njegova odprava sploh ni mogoča, saj s tem pade celoten konstrukt. Sistem v celoti mora pasti, če naj bo odpravljen politični monopolizem, drugače je to *contradictio in adiecto*. Če bi naša partija res sestopila z oblasti, kot to na veliko poudarja, bi s tem takoj bilo konec tega sistema in nje same. Kakor hitro bi namreč pristala na politični pluralizem, bi ne bila več to, kar je, namreč leninistična partija, ampak bi bila ena izmed mnogih. Na to pa doslej še nobena komunistična partija ni pristala in tudi naša ne bo — ker tudi ne more, kajti ne more se sama sebi odreči.

TRIBUNA: S tem bi se morala odreči tudi svojemu avantgardizmu, kar pa praktično pomeni, da bi zanikala edini razlog svojega obstoja, priznala bi torej svojo nepotrebnost.

BUČAR: Tako je. Avantgardizem kot oznaka za tiste, ki vedo, kaj so „resnične“ družbene zakonitosti in kaj je za človeštvo „najboljše“, je naveden nesmisel in gola fikcija. Čim več za „dokončen“ odgovor na vprašanja družbenega razvoja in družbene ureditve kot najboljši možni odgovor, co ipso postaneš fašist, kajti že več najboljši odgovor, potem je logično, da moraš svoje odkritje posredovati tudi drugim in jih nemara osrečiti celo proti njihovi volji, tako kot otroke. Nihče ne more drugemu vsiljevati tistega, za kar je prepričan, da je tudi za drugega najboljši. Človek ima pravico, da živi tako, kot sam meni, da je najbolj ustrezno. Kaj je dobro, je stvar presoje vsakega posameznika. Za osrečevanje človeka od zgoraj navzdol je nujno potreben paternalizem, neenakopravno tretiranje ljudi, to pa hkrati pomeni odvzeti človeku njegovo osebno svobodo. Avantgardizem se postavlja v vlogo osrečevalca in s tem zahteva tudi totalitarni sistem in nasilje. Režimi, ki trdijo zase, da so avantgardistični, so danes de facto najbolj reakcionarni sistemi na svetu. Vsi so antidemokratski, ker taki že po definiciji morajo biti, vsi so totalitarni, ker taki morajo biti, vsi so gospodarsko neuspešni, vsi imajo nerešena nacionalna vprašanja... V okviru tega modela se seveda ne da priti do produktivne rešitve! Isto velja seveda tudi za Slovenijo.

TRIBUNA: Slovenska partija o sebi pravi, da je vendar nekaj čisto drugega, saj „sestopa z oblasti“, poleg tega pa še tudi njen program „po meri človeka“.

BUČAR: Naša partija, dokler je to, kar je, je še vedno leninistična. Vse govorjenje o sestopu z oblasti, o socializmu po meri človeka itd., so same prazne fraze. V tem sistemu ni rešitve. Rešitev je ravno v tisti smeri, ki jo partija nikakor ne more dopustiti, to pomeni v demokraciji, političnem pluralizmu, osebni svobodi — v opustitvi leninističnega modela torej. Ker pa na to partija ne more pristati, saj bi s tem uničila samo sebe, ji ostaja edino sredstvo: represija. Ravno v tem je naša tragedija — tako Slovenije, kot cele Jugoslavije.

TRIBUNA: Podrobnejša predstavitev Vašega pojmovanja socialističnega/leninističnega sistema je bila potrebna zato, da bi lahko razumeli Vašo ugotovitev, da je predlog ustavnih amandmajev povsem logičen in dosleden s stališča komunističnega projekta.

BUČAR: Leninistični družbeni konstruk se gradi iz nekega vnaprej danega koncepta po poti logične dedukcije. Ta miselna konstrukcija, predstavljena v realost, pomeni v organizacijskem smislu centralizirano in hierarhično zgrajeno družbo. Zato morajo biti te družbe že po samem svojem bistvu totalitarne, delovati morajo po t. i. „linijski komandi“. Z vidika leninistične partije na oblasti je tako nujno, glede na to, da se od tega konstrukta ne more posloviti, da vidi rešitev družbenih problemov v še bolj popolni centralizaciji, saj v centraliziranem in enotno delujočem mehanizmu vidi ideal družbene ureditve. Skratka, stvari mora imeti „v rokah“. In ta koncept funkcionira tudi v naši ustavi. Centralizacija in unifikacija, ki je napovedana, je s tega vidika dosledna in logična. Gre namreč za naslednjo logiko razmišljanja: zašli smo v krizo. Če smo v krizi, to pomeni, da nekaj ni v redu z izvajanjem našega konstrukta, zato je treba te deviacije odpraviti, potrebno je stvari spet spraviti „v red“, jih organizirati. Zato je tudi treba odpraviti vse elemente, ki onemogočajo realizacijo našega konstrukta, in predlagane ustavne spremembe so namenjene prav temu.

TRIBUNA: Že prej ste povedali, da izhaja jugoslovanska kriza iz nekih globljih ideoloških temeljev tega sistema. Ti pa so še vedno tabu tema ustavnih sprememb in bodo tako ostali nedotaknjeni. Kakšen bo potemtakem realni doprinos nove ustave k reševanju krize? Je ne bo nemara celo poglobila?

BUČAR: Vsekakor. Ta centralistični sistem je že po svojem bistvu v konfliktu z idejo Jugoslavije kot večnacionalne države. Jugoslavija kot država ne more biti centralistična in unitaristična, to je dokazala že stara Jugoslavija, ki je zaradi tega tudi propadla. Ta sistem pa je po svoji naravi totalitarističen in centralističen in ravno na tej točki prihaja do nerazrečljivega konflikta: če hoče ta sistem reševati samega sebe, potem mora iti v centralizem in unitarizem. S tem pa prihaja v protislovje z Jugoslavijo kot strukturo. Ravno v tem je tudi bistvo spora med Slovenijo in Jugoslavijo, če sploh lahko to označimo kot spor, kajti v resnici to sploh ni spor, ker je naše slovensko politično vodstvo samo del leninistične partije, organizirane po načelu demokratičnega centralizma. Tako mora sprejemati direktive z vrha, se jim podrežati in tudi delovati na njihovi osnovi. Stališče slovenske partije je zato lahko sprejemljivo samo v centralnem partijskem organu kot material, o katerem se diskutira, ko pa se oblikuje večinsko mnenje, se mu mora podrediti. Tako so tudi zmeraj delali in svoje partijske direktive potem vsiljevali skupščini. Zato je povsem jasno, da se mora slovenska partija, če hoče uveljaviti svoje stališče proti centrali, ali izločiti iz jugoslovanske partije in se konstituirati kot samostojna partija ali pa ta koncept sploh opustiti.

TRIBUNA: No kljub vsemu, je bilo soglasje o predlogu ustavnih sprememb doseženo. To se zdaj predstavlja kot zgodovinska zmaga slovenske politike v boju za ohranitev nacionalne suverenosti in kot t. i. „zmaga razuma“. Vendar, ali je to res zmaga slovenskih stališč? Iz novega besedila ustavnih amandmajev bi na to lahko le s težavo sklepali.

BUČAR: Zmaga razuma vsekakor je, vprašanje pa je ČIGAVA. Ta režim je na svoji 17. seji ugotovil, da bi lahko bil ogrožen v samih svojih temeljih, če bi se stvari odvijale z neobvladljivo hitrostjo. Takoj za tem je prišlo tudi do sprejetja teh amandmajev, ki pa v ničemer ne pomenijo triumfa Slovenije ali zagotovitev slovenske suverenosti. Ravno obratno — Slovenija je v celoti pokleknila. Če govorim zgolj s formalno-pravnega stališča, so slovenski delegati z zvezni ustavni komisiji prekršili svojo imperativno obvezo. Stališča slovenske skupščine so namreč bila bistveno drugačna od teh novih amandmajev. Sedaj pa so sprejeli vse tisto, za kar je slovenska skupščina jasno izrekla svoj NE. Dosegli so zgolj nekaj kozmetičnih popravkov, bistvene stvari pa so v celoti sprejeli. S tem so prekršili svoj imperativni mandat in se izneverili vsej slovenski javnosti, ki jim je dajala podporo. Tudi slavni „vojaški amandma“, ki je bil pravzaprav najbolj sporen in ki je tako rekoč predstavljal simbol slovenske upornosti, je v celoti sprejet. To, kar je vojska s tem amandmajem dobila, je več, kot je kdaj koli zahtevala. Nekaj pa so Slovenci le dosegli s tem amandmajem — to, da ni že vnaprej vse določeno, ampak da mora ta finančni delež vsako leto odobriti zbor republik in pokrajin, v katerem je pravica veta. V najboljšem primeru to pomeni, da se ta igra vsako leto znova ponovi. Kajti če je že v ustavi zagotovljeno, da je armada izven rednega proračunskega financiranja, potem bi bila Slovenija v nelogičnem položaju, če bi zavračala vsakokratne davčne obremenitve za potrebe vojske. Ta evforija, ki jo zganja naše politično vodstvo, je navadna LAŽ IN PREVARA, kajti v bistvu ni dosegla NIČESAR.

TRIBUNA: Kakšne posledice bodo imele ustavne spremembe, če bodo sprejete, za zgodovinsko perspektivo slovenske države in demokracije.

BUČAR: Katastrofalne, ker bi to pomenilo zmago realsocializma in demokratskega centralizma in povsem jasno je, da bo tako sledilo eliminiranje „disfunkcij“, ki jih je relativna demokratizacija v Sloveniji z večjo svobodo tiska in nasploh večjo stopjo demokracije prinesla. Odbor za zaščito človekovih pravic je že pod udarom, vsi štirje fantje so tudi že demonstrativno dobili pozive na prestajanje zaporne kazni. Vse to so povsem logični dogodki in so v skladu z ustavnimi amandmaji, ti pa so, kot sem že prej rekel, povsem v skladu z leninističnim konceptom. Vendar pa je pri tem treba poudarti tudi neko drugo dimenzijo: CENA, KI JO JE SLOVENSKO POLITIČNO VODSTVO ZA TO KRAVJO KUPČIJO PLAČALO, JE TAKO VISOKA, DA SE TEGA NE MORE NITI ZAVEDATI, S TEM JE DOKONČNO IZGUBILO SLEHERNO VERODOSTOJNOST PRED SLOVENSKIM NARODOM. Imeli so masovno podporo za obrambo stališč, ki jih je slovenska javnost smatrala kot stališča, na katerih je treba brezpogojno vztrajati. To so z vso aroganco zavrgli in zdaj se izgovarjajo, da so vsaj nekaj dosegli. V RESNICI PA NISO NIČESAR, čisto vse bistvene stvari so izdali. Trenutno ljudje tega še ne vedo in še vedno mislijo, da so slovenski delegati prišli iz Beograda kot zmagovalci. Žal ni tako. To je zelo kratkoročna politika. S tem so se slovenski politiki dokončno, najmilejše

rečeno kompromitirati, ljudje jim ne morejo in jim tudi ne bodo nikoli več verjeli.

TRIBUNA: Nečemu pa se le niso izneverili — svojemu boljševizmu, mar ne.

BUČAR: Tako. V tem smislu jih je treba pohvaliti, saj so s tem samo potrdili, da v resnici so, to kar so. Tudi iz tega, da so takoj odločili, da referendum ne bo, se vidi, da so pravi boljševiki. To je zelo zanimivo: odločitev, da referendum ne bo, je v skupščini bila sprejeta takrat, ko še nobeden delegat ni imel novega teksta amandmajev pred seboj. Mislim, da to vse pove. Sploh pa je zavrnitev razpisa referenduma zelo jasna in logična. Če stojim na stališču avantgardizma, vem, kaj je za družbo potrebno in kaj je sreča za ljudi. In če se postavljam na mesto vodje, je logični nesmisel, da bi spraševal „navadne“ ljudi kaj naj storim, ko sem jaz tisti, ki ve, kaj je zanje najboljše. Referendum v družbi, ki je pod avantgardistično prisilo, ne more biti način političnega odločanja, kajti potem bi družbe ne vodila več partija, ampak ljudje sami.

TRIBUNA: Ali je sploh mogoče zaustaviti nadaljnjo boljševizacijo slovenske družbe?

BUČAR: Samo tako, da slovenska skupščina dejansko nastopi kot suveren politični subjekt in odločno zavrne vse predlagane ustavne amandmaje, ki niso v skladu s stališči, ki so se izoblikovala v javni razpravi in katere je dolžna dosledno uveljaviti.

zapisala ALENKA COTIČ

Zgodba o belem jelenu*

Žaloigra, ki je 30. januarja 1989 pretresla svet, ko naj bi edini sin avstrijskega cesarja Franca Jožefa, prestolonaslednik knez Rudolf ustrelil v gradu Mayerlingu, 30 km od dunajske prestolnice, 17-letno baronico Mary Večero, je še danes skrivnost. Rudolf si je v tej žaloigri baje sam vzel življenje. Ob njegovem truplu so našli samokres. Zgodovinarji še do danes — 100 let po tej habsburški žaloigri, ki je posebno zadela Rudolfovo mater, cesarico Elizabeto — ne razpolagajo z listinami o tem dogodku. Te so skrivnostno izginile, različne osebne izjave iz teh časov pa so nejasne in protislovne.

Von Hanni Konitzer trdi, da je resnica o mayerlinskem dogodku še danes zavita v temo, zlasti še vzroki, ki naj bi pripomogli k tako žalostni Rudolfovi odločitvi. Novelisti, časnikarji in celo filmski režiserji so v desetletjih posvečali mayerlinski žaloigri legende s svojstvenimi različicami. Cvetočja fantazija jih je navadno vodila do razkrivanja pisem med Rudolfom in mlado baronico, ko da sta se odločila za tako tragičen konec.

* Dogodek in njega okoliščine, ki je tukaj opisan, je iz občasnih kronik prišel v zgodovino s tem poimenovanjem in zato ni najti prepričljivega tolmačenja.

Cesar Franc Jožef je po žaloigri odločil, da izroči grad Mayerling s celotnim posestvom vred karmeličankam. Sobo, kjer se je žaloigra odigrala, so spremenili v kapelo. Sem prihajajo mnogi turisti. Kot rečeno, je bilo 30. januarja 1889 ob pol 9 zjutraj, ko je vojvodov služabnik Loschek našel žrtvi. Loschek je po naročilu kneza Filipa von Cobourga in grofa Jožefa Hoyosa, ki ju je Rudolf povabil na lov v Mayerling, razbil sobna vrata, ker se Rudolf na klice ni oglasil. Vsem trem se je nudila grozna slika: na postelji sta ležala mrtva: baronica Mary Večera, z dolgimi lasmi preko ramen in z rdečo vrtnico v roki, zraven nje, preko postelje ležeč pa knez Rudolf, ves okrvavljen. Na nočni omarici je ostal kozarec, ki je dal povod za različna sumničenja o vzroku smrti. Grof Hoyos je trupli takoj odpeljal na Dunaj in o žaloigri obvestil cesarja in družino. Živčno vznemirjeni grof ob pogledu na žrtvi ni opazil samokresa. Domneval je, da je baronica zaužila strup in ga nudila tudi svojemu ljubljencu. Takó so žaloigro vsi trije razložili cesarici Elizabeti. Cesarjev pribožnik je obiskal Maryno mater s pojasnilom, da je Večera zastupila Rudolfa in sebe. Uradni krogi so zmotu popravili že naslednji dan.

Cesar je zapovedal strogo zdravniško preiskavo. Žaloigra ga je hudo prizadela. Preiskava je zanikala drugačna mnenja in ugotovila, da je prestolonaslednik najprej ustrelil ljubico, potem pa še sebe. Cesar je pri teh dogodkih zgubil njemu lastno prisotnost in je po očitvidnih zapadel v obup in jokal. Zgubil je sina-prestolonaslednika velikega cesarstva in nedvomno najvažnejšega člana katoliške habsburške dinastije.

Rudolfovi prijatelji niso mogli razumeti Rudolfove krute odločitve niti razumeti neresnih vezi z mlado baronico, staro komaj 17 let. Ljubezensko razmerje med njima z ozirom na Rudolfov stalež ni dajalo upanja na srečen konec. Rudolfovo pismo materi cesarici, ki je zginilo, povečuje Večero kot ange'a. Rudolf (pravijo) je v pismu prosil mater, da ga pokoplje skupno z Mary na pokopališču pri Mayerlingu. Dvor ni ugodil Rudolfovi želji. Cesarska hiša in vlada sta si prizadevala prikriti žaloigro in skupno smrt ljubimcev. Prestolonaslednikovo truplo so prepeljali v cesarsko grobnico pri oo. kapucinih, Mary pa so po 38-urnem skrivanju pokopali blizu Mayerlinga. Uradni dvorski zdravnik je ugotovil samomor baronice Večere. Cesarski dvor je vse do leta 1918 zanikaval skupno in prostovoljno smrt Rudolfa z baronico Mary. Na dvoru je bilo vse do tega časa prepovedano omenjati baronico v zvezi z Rudolfom.

Katoliška cerkev je po zdravniški uradni obdukciji pristala na Rudolfov knjičanski pogreb.

Ob stoletnici tega dogodka še vedno krožijo različna mnenja o Mayerlingški žaloigri. Zadnja avstrijska cesarica in vdova po cesarju Karlu I. Ziti* je še pred nedavnim izjavila, da je domneva o Rudolfovem samomoru zgrešena. Zita je prepričana, da je bil Rudolf žrtev politične zarote. Dopolnjava celo možnost, da sta pri tej žaloigri igrala važno vlogo francoski prezident Clemenceau in nemški knez Bismarck. Ta je vedno sanjal o velikem nemškem cesarstvu.

Otto Habsburški (eden najvažnejših aktivistov v Evropski zbornici za Združeno Evropo. — op. prired.) je ob priliki, ko so ga vpraševali, če ve, kaj je njegova mati sodila o tem dogodku, mirno poslušal in dejal, da je o tem slišal govoriti že kot otrok. Nekateri celo trdijo, da se je Rudolf že dalj časa prej ukvarjal z mislijo na samomor. Zakon s hčerko belgijskega kralja — Štefanijo ni bil srečen, Rudolf je bolehal, oče-cesar pa mu ni dopuščal, da bi Rudolf kot prestolonaslednik in visoko izobražen mož sodeloval v vladarskih in diplomatskih poslih. Kneza je to zelo bolelo in ni imel z očetom pravega razmerja.

Dunajska zgodovinarica Brigitta Hamann se je globlje posvetila raziskavam o Rudolfovem življenju in prišla do naslednjega zaključka: prestolonaslednik je bil liberalno misleč razumnik in blizu miselnosti narodov v monarhiji, kar je bilo v pravem nasprotju z vladajočim cesarjem Francem Jožefom, ki so ga imeli za aristokrata, konservativca in klerikalca. Rudolf si je popolnoma drugače predstavljal monarhijo s številnimi narodnostmi in je bil nasprotnik avstrijske povezave z Nemčijo. Predstolonaslednik si je želel povezave s Parizom in Londonom, vsa njegova tiha prizadevanja so bila zaman in je bil, tako je sam večkrat trdil, politično najmanj obveščen človek v monarhiji. Med plemenitaši ni užival spoštovanja in notranji minister grof Edvard Taaffe je bil njegov sovražnik. Marija Caspar pa je že v poletju 1888 sporočila dunajskemu policijskemu vodji baronu Krausu, da jo je Rudolf nagovarjal za skupno smrt. Rudolf, tako se zdi, ni imel korajže iti sam na to pot, zato je iskal družico za tak korak. Končno jo je našel v baronici Mary Večeri. Novelisti celo zatrjujejo, da je Rudolf pustil Mizzi Caspar, predno se je podal v Mayerling, veliko vsoto denarja.

Ob stoletnici Rudolfove smrti se je evropsko časopisje obširneje razpisalo o tej tragediji. Nove domneve in ugibanja z vsemi mogočimi povezavami, sumnjami in sumničenji so znova pomnožila zanimanje ljudi za ta — morda že lahko rečemo — habsburški škandal.

Rudolfovi življenjepisci v tej zvezi ne morejo prezdeti izjalovljenega stentata na avstrijskega prestolonaslednika v Berlinu že 6. marca 1878, ko je bil tedaj star šele 19 let. Pravijo, da se je njegova mati, cesarica Elizabet, že takrat bala za njegovo življenje.

Cesarica Zita, žena zadnjega avstrijskega vladarja Karla, znana po svojem globokem katolištvu, je leta 1983 ob grobnici Habsburžanov v dunajski kapucinski cerkvi zatrdira, da se prestolonaslednik Rudolf ni sam ustrelil, marveč da so ga umorili. Cesar Franc Jožef pa je vztrajal na uradni verziji o sinovem samomoru, kot ugotavlja Sernet Halernia, živeči avstrijski zgodovinar.

Otto Flakes je leta 1960 priobčil literarni prispevek o Rudolfovi ljubici, 16-letni baronici Mariji Večeri, po katerem naj bi Rudolf Marijo sam ustrelil, ni pa imel poguma, da bi končal svoje življenje. Cesar Franc Jožef je baje dejal: Moj sin je umrl kot krojač — vzdevek, ki ga avstrijski lovci dajejo jelenu, ki se v boju skriva za močnejšim. Rudolf v krsti ni imel prekrizanih rok, kot je že krščanska navada, ampak je imel stegnje-

ne ob telesu. Zaradi take neobičajne lege je bilo dosti šušljanja med sicer uglednimi dvorskimi damami.

Die Presse, odlični dunajski dnevnik s četrto milijona naklade se je v svoji nedeljski prilogi od 21. avgusta lanskega leta dotaknil nekaterih dvorskih intrig in zakulisnih zapletljajev, ki so v teku časa prihajali na dan in bi morda pomogli odkriti resnico o mayerlingški tragediji. Tako trdi, da je madžarski knez Sernet zanikal govorice o neki resni dvorski epizodi na lovu blizu kraja Murzsteg, ko naj bi prestolonaslednik streljal na svojega očeta. V resnici pa da je bil izjalovljeni atentator kneza Serneta stari oče. Kroglja, ki je zgrešila cesarja, je oprasnila le blizu stoječe drevo. Franc Jožef je prebledel ter zapovedal sinu in spremstvu takoj zapustiti gozd. (Zdi se, da Sernetova žena, kneginja Sernet-Halenia, cesarja Franca Jožefa ni cenila, saj svojim vnukom ni prikrivala „javne tajnosti“, da je imel cesar Franc Jožef 30 nezakonskih otrok.)

Biograf Von Mitis pa je leta 1928 prinesel drugačno varianto o tisti lovski nesreči oziroma ponesrečenem atentatu, ki se je dogodil leta 1885 na lovu blizu Murzstega, ko je zapisal: „Le za las je manjkalo, da ni prestolonaslednik Rudolf ustrelil očeta... Žival se je skoro proti koncu lova že približala cesarskemu stojišču... Kroglja je zadela roko Martina Westscheggerja. Franc Jožef mu je daroval 50 zlatnikov... Rudolf pa se naslednji dan ni smel več udeležiti lova... Odnosi med očetom in sinom so se zaostriili...“ Ali izhaja odtod tista razširjena zgodba „o belem jelenu“, to je očetu, na katerega naj bi meril princ Rudolf?

V to doslej nerazvozljano skrivnost o mayerlingški tragediji pa je nepričakovano, kot strela z jasnega neba, udarila objava rokopisa v resnem argentinskem dnevniku „La Prensa“ od 15. marca t. l.

Članek krasijo fotografije sedanjega Mayerlinga s cerkvijo, zakonski par Štefanije Klotilde z avstrijskim prestolonaslednikom Rudolfom in slika očarljive baronice Marije Večera (Vetsera) iz leta 1886.

Zgodovinski raziskovalci so pred nedavnim našli v neki knjižni starinarnici v San Telmo (eni od tolških buenosaireških četrti) snope izvirnih odtisov iz leta 1938. Te je poslal svoji prijateljici, ge. Jacinti Eleisi Requena de Müller, njihov avtor C. Sobieski, bivši član poljske dinastije. Obširnim stranem je bla prilepljena vizitka s kraljevskim orlom in s svinčnikom napisani naslov: Viamonte 1641 — Tel. 41-5929.

Vsebina se začenja z razlago mladostnega prijateljstva dr. K. Sobieskega s prestolonaslednikom Rudolfom in s Ferdinandom, poznejšim romunskim kraljem. Ti so študirali v „Teresianum“ in na dunajskem vseučilišču. C. Sobieski opisuje izprijenost dunajskega dvora, ki je poniževal s cesarjem vred svobodne ideje prestolonaslednika Rudolfa. Ta je hotel uveljaviti večjo samostojnost vseh narodov pod avstrijsko cesarsko krono. Vlada je prepovedala njegovo knjigo, kar je, takó Sobieski, pomenilo isto kot smrtna obsodba. Monarh, ki je po mnenju dunajskih politikov, zlasti cesarja Franca Jožefa, skušal uresničiti demokratizacijo cesarstva z različnimi, po večini slovanskimi narodi, ni mogel računati v tem času na razumevanje nemških oblastnežev. Trinajst listov to potrjuje.

Marija Večera — žrtev dunajskega dvora

Odkrite listine pričajo, da je v mayerlingški žaloigri botroval zlobni grof Teafe. Cesarica Elizabeta je prikrivala tajno ljubezen med Marijo Večero in sinom, Rudolfova žena, belgijska princesa, pa ni dvomila v Rudolfovo zvestobo.

C. Sobieski trdi, da je bila Marija Večera le dvakrat na sprejemu na dvoru in plesala z Rudolfom. Novice o ljubezenskem razmerju med Marijo in Rudolfom so na dvoru kmalu oživele.

Sobieski nadaljuje: „Bil sem v gradu blizu Celovca, ko mi je prijatelj dr. Korinski poslal telegram: Pridi hitro, Rudolf je v nevarnosti.“ Takoj sem odpotoval, v Leobnu pa so mi na postaji izročili brzojav, da je Rudolf mrtev. „Prepozno. Pridi na Dunaj!“ — Na vlaku sem naletel na ranjeno damo... Spraševal sem jo, kaj se ji je zgodilo. Odgovorila je: „V Mayerlingu... me bodo ubili ko druge...“ Bila je teta baronice Marije Večere...

Sobieski ob mrtvem Rudolfu

Sobieski je bil v trenutku prepričan o izvršeni zaroti proti Rudolfu. Ugotovil je, da so streljali na Rudolfa od blizu in z lovskim, dolgim orožjem. Njegova obleka je bila polna zemlje... Vedel je tudi, da zarotniki zločina niso izvršili v hii, kjer so ga našli pozneje, pač pa v gozdu ali na mayerlingškem vrtu... Sobieski se je vrnil na Dunaj in našel prijatelja dr. Korinskega na postelji — ranjenega. Zdravnik-prijatelj mu je pravkar izvlekel krogle iz ranjenega telesa...

Preseneča zdravnikova izjava: „Rudolf mi je sporočil, da mora nujno v Mayerling, ker je Večera v smrtni nevarnosti.“

Sobieski pripoveduje: „Iz Celovca sem prispel v Mayerling 10 minut prepozno... Adjutant Ivan me je vodil do kraja v gozdu, kjer so našli Rudolfa. Sledil sem vozilu z Marijo Večero, v skrbeh da bo izkrvavela. Korinskijeva pričevanja so me prepričala o Teafovi zaroti.“

Pogrebne svečanosti za Rudolfom so bila primerna njegovi osebi — habsburškemu prestolonasledniku. Na pokopališču v Mayerlingu pa stoji spomenik s ploščo: „Tu počiva žrtev nesreče: baronica Marija Večera. V miru Jezusa Kristusa. l. 1889.“ V resnici pa so tu pokopali Tanjo, postumko Večerinine družine.

Korinskijeva izpoved

„Rudolfa sem našel ležečega na postelji... s strelom za ušesom in steklenimi drobci na glavi... Ob njem je ležala madžarska postumka Tanja, vzgojena v družini Večerovih. Ko sem vstopil v hišo, sem našel nezavestno in ranjeno baronico Marijo Večero... Poklical sem voznika in mu zapovedal, da jo takoj odpelje na njen dom. Spremljajoči teti sem izročil samokres, da bi ji služil, če voznik ne bi izpolnil njegove zapovedi.

Dvorski služabnik Ivan me je poklical v gozd. Vodil me je do prostora, kjer je ranjen obležal Rudolf.“

Sobieski nadaljuje: „Korinskijeva pričevanja so potrdila moja sumničenja. Vse je pripravil Elias von Teafe.

Marija Večera v jeruzalemskem samostanu

Baronica M. Večera je kmalu izginila neznano kam. Turški suitan Abduh Habid je imenoval Sobieskega za palestinskega glavarja. Kraljevski plemič še do sedaj ni pojasnil, zakaj si je izbral ime Kalita Ebdirja. Ko je K. Sobieski obiskal v Jeruzalemu velikega vizirja Edina Mustafa, mu je ta nudil posebno gostoljubje. Vizirju ga je priporočala princesa Štefanija, ki je s Sobieskim obiskala svete kraje. Obiskala sta tudi samostan sester „Paternoster“. Sestre so se klanjale pred priceso. Ko sta obšla krog sester, je Štefanija objela sestro Angelo in ji govorila v nemščini: „Marija, bodi junaška, Bog bo nagradil tvojo žrtev.“ Sor Angela je zajokala in objela kneginjo.

Sobieski takole zaključil to senzacionalno pričevanje:

„To srečanje mi je nudilo možnost, da sem v sestri Angeli spoznal baronico Marijo Večero. Prešlo je 49 let po mayerlingški žaloigri. Prišel je čas ki me je vezal, da ne molčim več.“

Sklepna beseda

Habsburžani so odšli v zgodovino. Tesno so bili povezani tudi z zgodovino slovenskega naroda. Stoletja se jim je nudila prilika, da bi razumeli čas in zahteve večine slovanskih narodov v cesarstvu. Franca Jožefa nemška trma in nemški napuh sta povzročila razpad velikega cesarstva, ki je imel zgodovinsko priliko družiti majhne evropske narode in preprečiti prvo in morda tudi drugo svetovno vojno.

Cesar Franc Jožef ni hotel razumeti niti svojega sina drugačnih misli za ureditev avstroogrske monarhije, prav tako ne že nastopajočega Ferdinanda, ki se s Francem Jožefom ni strinjal o načinu, kako urediti monarhijo in je padel s soprogo vred v sarajevskem atentatu.

Kot lahko razvidimo iz gornjih pričevanj, iz dokazanih dejstev in resnih podmen, je moralni razkroj Habsburžanov in avstroogrske vladajoče klike našel svoj logičen in naraven konec: razpad monarhije.

Prisedil Slavko Skoberne

* **EPILOG:** Ob zaključku našega lista (marca 1989) so časopisi prinesli novico o smrti 96-letne Zite, vdove po zadnjem avstrijsko-ogrskem cesarju Karlu. Zita se je rodila 9. marca 1892 v Viareggio, Italija, kot princesa iz dinastije Borbon-Parma. Poročila se je s knezom Karlom, vnukom avstrijskega cesarja Franca Jožefa. Karl je na prestolu nasledil starega očeta Franca Jožefa, ki je umrl leta 1916 med prvo svetovno vojno. Po razsulu Avstro-Ogrske se je Zita s Karlom umaknila na Portugalsko.* Po Karlovi smrti leta 1922 se je Zita ves čas oblačila le v strogo črne obleke in je bila znana po globokem religioznem življenju.

Zitino truplo, ki je umrla 14. marca, bodo prepeljali na Dunaj in jo pokopali v grobnici očetov kapucinov.

Sic transit gloria mundi!

* Zakonski par je imel osem otrok. — Eden od sinov je danes znani 76-letni Otto Habsburški, vnet pospeševatelj Združene Evrope.

IZMENJAVA DVEH PISEM

(v slovenskem prevodu)

Gd. Bernard Braine
Parlament
London, Anglija

dne 3. decembra 1989

Cenjeni gospod Braine!

Vaš razgovor na ameriški TV je bil izvrsten. Žal nisem mogel dobiti z Vami zveze za ta pogovor, zato Vam namenim tele vrstice:

Leta 1945, v dobi od 23. do 30. maja, je bilo 7.430 Slovencev, nasprotnikov komunističnega režima v SFRJ — možje, žene, otroci, starčki — vrnjenih po angleški armadi v komunistično Jugoslavijo. Angleška armada je v tej akciji uporabila prevaro in grožnjo o uporabi sile.

Nobena mednarodna pogodba ne more odvzeti človeške pravice do političnega azila. Pogodba v Jalti Jugoslovanov ne omenja. 90% teh nesrečnih ljudi, vrnjenih v SFRJ, je bilo pobitih brez dolžnega zakonitega sodnega procesa, v teku 14. dni. I. Pust, avstrijski časnikar v svoji knjigi „Rdeča zvezda nad Koroško“ označi dejstvo prisilne deportacije in poznejše pobijanje kot zločin tega stoletja.

Dovolim si zastaviti Vam tole vprašanje: Ali je možno pričakovati formalno opravičilo s strani angleške vlade za to strašno krivico?

podpisani: Peter Urbanc

Pojasnilo: Sir Bernard Braine je član angleškega parlamenta in je sodeloval pri postavitvi spomenika Jaltskim žrtvam v Londonu

Rt. Hon. Sir Bernard Braine DL MP
Parlament,
London, Anglija

9. decembra 1989

Cenjeni g. Urbanc!

Hvala za Vaše pismo od 3. t. m. in za Vaše pohvalne besede o TV programu, ki sem se ga udeležil preteklo soboto. Zelo me je zanimal.

Popolnoma soglašam in simpatiziram z Vašim pogledom na prisilno deportacijo Jugoslovanov l. 1945. Cel potek je podan v Tolstojevi knjigi „Minister in pokoli“.

Stvarno gledano, ni pričakovati opravičila od sedanje angleške vlade, katere člani niso odgovorni za to, kar se je zgodilo pred več kot 40 leti. Ni niti jasno, če je vlada tistega časa res kriva za to, kar se je zgodilo, in to z vidika kaotičnih razmer, ki so v tistem času vladale v Avstriji. Britanska armada je imela opravka s predajo velikega števila nemških enot pa tudi z grožnjo, ki so jo predstavljale titovske oborožene sile. Kljub temu gledam na deportacijo z grozo in ne najdem zanj opravičila. Prilagam moje pismo naslovljeno na „The Times“, kjer sem povedal svoje osebno mnenje.

Prav zaradi tega, ker so bili mnogi moji rojaki osupli in polni sramu nad tem, kar se je zgodilo, tako s Kozaki, ki so se predali zaveznikom in so bili vključeni v Jaltsko pogodbo, ter s Srbi, Slovenci in Hrvati, katerih se pogodba ni tikala. Organiziral sem komite vodilnih javnih delavcev, da se postavi spomenik vsem žrtvam Jalte. K sodelovanju smo pozvali javnost. Prilagam kopijo, ki smo jo poslali dnevniku „The Times“.

Pripomba: Tako angleški parlamentarec. Izgovor na kaos je jalov: še manjše vrednosti je trditev, da sedanja vlada ni odgovorna za dejanja v preteklosti. Ko bi bilo tako, bi bilo silno enostavno znebiti se vseh moralnih in mednarodnih finančnih obveznosti. Če bi bilo tako, zakaj potem vojne reparacije naložene poraženi Nemčiji itd. itd. Taka trditev s strani parlamentarca resnično preseneča.

V SPOMIN

† FRANCE PLEŠKO

Vsemogočni je dne 2. decembra 1988 poklical k sebi enega izmed prvih članov Slovenske legije — Franceta Pleškota. Neozdravljiva bolezen mu je pretrgala nit življenja, ko bi nam bil sedaj v političnem boju zoper komunizem zelo potreben. Njegovi članki v Vestniku in Družabni pravdi so razodevali njegovo razgledanost, svetovno-nazorsko zasidranost v krščanskih načelih in odločnost v boju proti najhujšemu sovražniku slovenskega naroda — komunistični partiji.

Pokojni Pleško je bil rojen 17. januarja 1922 v trnovski fari v Ljubljani. Srednjo šolo je obiskoval v škofovih zavodih v št. Vidu. Zaradi odhoda v begunstvo vseučiliških študijev ni dokončal; manjkalo mu je na pravni fakulteti samo še en semester. Kot begunec je v Vetrinju sodeloval v taboriščni pisarni in bil poveljniku taborišča tolmač za jezike.

Pokojnik je bil izrazit socialni delavec, kar se je pokazalo tudi v njegovih številnih člankih zlasti v Družabni pravdi, kjer je bil nekaj let tudi urednik.

V taborišču na Koroškem se je poročil z Marijo Pikec. V zakonu so se mu rodili dve hčerki — Mojca in Helena — in sin Pavle. V nastopih zoper komunizem je bil vedno in povsod neizprosno načelen in odločen, zato ga je domač komunistični režim še v taboriščih preganjal.

S smrtjo Franceta Pleškota smo slovenski protikomunistični borci in socialni delavci izgubili dragocenega sodelavca. Ljubi Bog naj mu nakloni večni mir in pokoj in naj mu da pravično plačilo za vse njegovo delo.

Rudolf Smersu

† FRANC MIHELIČ

Nenadoma je preminul na svojem stanovanju v Gilbertu, Minnesota, doma iz Fužin pri Devici Mariji v Polju, kjer je bil rojen 29. marca 1910. Umrl je letos, 25. januarja, daleč od svoje vedno pogrešane domovine. France je že v zgodnji mladosti zgubil starše in je bil odslej kot sirota pri dobrih ljudeh. Pozeje je kot mladenič dobil službo občinskega tajnika v dobrunjski občini. Že kot samouk je rad orgljal v cerkvi, pa tudi dober pevec je bil. Pozneje je posečal še orglarski tečaj v Ljubljani in je kot pevovodja in organist deloval vse do svoje smrti.

Kot toliko slovenskih beguncev pred krvoločnim komunizmom je tudi France šel skozi taborišča, dokler se ni nastanil v Minnesoti. Uslužben je bil v rudniku „Ernie Mine, Hoyt Lakes“.

V Gilbertu je padel v sredo odličnega pevskega cerkvenega zbora, ki ga je organiziral in vodil takratni profesor cerkvene glasbe g. Vilko Kuntara. Iz starih in novih naseljencev je nastal mogočen mešani pevski zbor, katerega so vabili tudi na Lemontsko vseslovensko romanje. Z odhodom g. Kuntara iz Gilberta so se skoraj istočasno odselili tudi mnogi pevci z družinami vred. S preostalim zborom je France v presledkih po potrebi sodeloval vse do svojih zadnjih dni.

France, naj te Bog sprejme med svoje izvoljene, tvojim telesnim ostankom pa naj bo lahka ameriška zemlja!

Tvoji prijatelji

DRUŠTVENE VESTI

BOŽIČNICA V CLEVELANDU

Lanska božičnica, ki so jo pripravili naši borci — seveda tudi s pomočjo svojih žena in deklet — je zelo lepo potekla. Obiskalo jo je blizu 200 oseb. Prišlo je tudi pet duhovnikov in proti koncu tudi škof Pevec. Na sporedu božičnice so bile: tri deklamacije, petje moškega zbora, ki ga je vodil Rudi Knez. Ostalo petje pa je Rudi spremljal na klavirju. Tudi je bilo mnogo ljudskega petja. Župnik Božnar je blagoslovil jaslice, župnik Kumše pa je prebral božični evangelij. Sledil je božični govor, ki ga je imel župnik Božnar.

Kot vsako leto, tako so nam tudi letos postregli z malico in tedaj smo veselo med seboj pokramljali. Čeprav se jih vsako leto nekaj preseli na kraj večnega počitka, je vendar obisk božičnice še vedno lep in to kljub temu, da je tu več božičnic. Ljudje pravijo, da je naša božičnica najbolj pristrčna in domača.

Moram poročati, da smo ob tej priložnosti obhajali tudi 80-letnico g. Cvelbarja, ki mnogo piše in je odločen in nepremakljiv protikomunist.

Še to naj poročam, da smo pokopali Koširjevo mamo, kateri so komunisti ubili štiri sinove, ostali trije pa sedaj živijo v Združenih državah Amerike. Na pogreb sta prišli iz Slovenije dve njeni hčerki.

Tone Meglič

Partizanski general – o povampirjeni partiji...

Prinašamo natančen in celovit ponatis intervjuja, ki ga je imela revija KATEDRA (2/88) z nekdanjim partizanskim generalmajorjem LADOTOM AMBROŽIČEM-NOVLJANOM.

Med zdomskimi publikacijami o „narodnoosvobodilnem boju (NOB)“ je težko najti takó uničujočo kritiko, kot so zdaj te, ki se pojavljajo iz vrst starih komunističnih partizanov. Že to dejstvo, ki ga v dobri veri ni moč prezreti, bi moralo odpreti oči vsem domovincem in zamejcem, ki so kdajkoli in na kakršenkoli način — ali je treba reči: hlapčevsko vdani in zastrahovani? — sramotili z nalepko narodnega izdajstva tisoče rodoljubov iz protikomunističnega tabora. To so ljudje, ki so se v najbolj neugodnih razmerah uprli „povampirjeni partiji“ (kot jo sam Novljan karakterizira) in njenim hlapcem.

Lado Ambrožič je šele zdaj — pri svojih osemdesetih letih — uvidel svojo življenjsko potrebo in nujo, da spregovori besede obsodbe na račun KP, pa istočasno ne more, da se ne bi skliceval še na „svetle strani“ NOB-a. Kakšne le? Ali more biti rezultat teh „svetlih strani“ njegov današnji občutek, ki ga očituje rekoč, da „je moj narod danes ogrožen“. Ogrožen po vseh tistih fantastičnih pridobitvah OF?

Kot tolikokrat že, se je VESTNIK tudi to pot ustavil skušnjavi, da bi se poslužil le najpomembnejših trditev iz konteksta in si tako zaslužil občutek, da je predstavil svojim bralcem napačni smisel povedanega v celotnem besedilu.

Spodaj uokvirjeni tekst je tudi vzet iz istega intervjuja, objavljenega v KATEDRI, ki ga je kot vodilno misel izbrala iz Novljanove lanskoletne knjige „Po čem je zmaga?“

Naslov, ki ga je Katedra dala objavljenemu intervjuju, je vsekakor značilen: MED BOJEM IN LIKVIDACIJAMI.

In takale je njega vsebina:

Lado Ambrožič-Novljan se je rodil 10. marca 1908 na Čatežu ob Savji. Po maturi na učiteljski šoli v Ljubljani leta 1928 in šoli za rezervne oficirje v Sarajevu (1928-28) je leta 1952 končal višjo akademijo v Beogradu. Za partizanskega generalmajorja je bil imenovan novembra 1943.

KATEDRA: Eno temeljnih vprašanj naše družbene stvarnosti je, po vašem, vprašanje o izgradnji in razpustitvi slovenske armade. Generala Dušan Kveder-Tomaž in Jaka Avšič sta morala zapustiti vojsko, tudi vaša usoda jima je zelo podobna, vsaj od leta 53 naprej — ko so vas „likvidirali“, ker ste ob smrti Borisa Kidriča pokazali premajhno stopnjo žalosti itd. Ali danes morda poznate kak bolj razumljiv vzrok, zakaj je bila slovenska armada likvidirana (razen „uradnega“, se pravi tistega, ki govori o enotnosti)?

Ambrožič: Ta likvidacija je bila posledica političnega stanja v Jugoslaviji in povezanosti s Sovjetsko zvezo. Ta je imela enotno armado in je

računala, da bi vanjo vključila tudi armade drugih dežel. Naši voditelji se takrat niso povsem strinjali s tem konceptom, bili pa so prepričani, da mora biti jugoslovanska vojska enotna. Poleg tega je bila jugoslovanska armada vseskozi enotna, razen Slovenije. Slovenska osvobodilna armada pa se je zaradi posebnih politično-strateških razmer borila le v Sloveniji. Jugoslovanska armada je bila kot enotna že ustanovljena, medtem ko je slovenska osvobodilna armada imela posebno delovanje in tudi poseben status, ki pa izvira iz dejstva, da se takrat preprosto ni mogla tesneje povezati z jugoslovansko armado. Ustanovili smo kompletno armadno sestavo s šestimi divizijami, dvema korpusoma in IV. operativno cono na Štajerskem, ki je bila v rangi korpusa. Torej trije korpusi s šestimi divizijami, z nad tridesetimi brigadami, z močno artilerijo in drugimi topniškimi enotami, tankovski odred itd. To je bil imeniten dosežek, ki ga ne moreš zavreči kot stare marele! Vsi člani CK-ja, tudi Kidrič in Kardelj, so bili ponosni nanjo, bila nam je edini garant, da bomo v boju uspeli.

KATEDRA: Zakaj borci niso glasneje protestirali, ko so jo ukinjali?

Ambrožič: Bili smo izredno disciplinirani, kar je bilo za vojne razmere nujno. In še posebej je bila takrat disciplina partijcev sila trdna. Ta vojska pa je bila konec koncev, partijska vojska. V enotah je bila 44-ega leta ena tretjina članov partije, ena tretjina SKOJ-a — šestdeset do sedemdeset odstotkov borčevske sestave je torej bilo partijsko povezanih borcev.

KATEDRA: V knjigi pravite, da jugoslovanski CK že leta 42. ni zaupal slovenskemu glavnemu poveljstvu npr. njegov poveljnik bi moral biti Neslovenec. Od kod to generalno nezaupanje, česa so se bali?

Ambrožič: Hoteli so trdno navezati slovensko vojsko na CK, oziroma na centralno partijsko oblast. In to preko komandanta. Ta je moral biti tak, da je to povezovalno vlogo mogel opravljati hkrati s tem, da je bil tudi strokovno usposobljen oficir. Med Slovenci verjetno niso videli takšnega človeka. Morda je bil najboljši med njimi, v vojaškem smislu seveda, Bebler. Ampak do njega tudi naš CK ni imel popolnega zaupanja, tako kot do Kvedra ne. To je verjetno bil poglavitni razlog, da so razmišljali o postavitvi glavnega poveljnika slovenske osvobodilne vojske iz vrst oficirjev pri Vrhovnem štabu.

KATEDRA: Pravite, da se bo slabitev ustvarjalne udeležbe Slovencev v JLA vse bolj poglobljala. Na to ima v zadnjem času velik vpliv demistifikacija JLA kot koheziivnega faktorja Jugoslavije, še bolj kot to pa verjetno neslavna vloga vojske v ljubljanskem procesu in v primeru Toma Bogataja. Kako vas, kot nekdanjega komandanta, prizadevajo te sramotne igre?

Ambrožič: Dokler ne dobim materialnih zagotovil, da je ta proces res sodil izdaji, kar ne verjamem, se s tem, kar se je dogajalo, ne morem strinjati. Ne vidim nobenega razloga, da ne bi mogli zakonito prepričati slovenskega ljudstva, da je res šlo za izdajo. Nimam takih prijateljev, ki

vedo, kaj je v ozadju. Vem toliko kot vi, iz javnih občil — pa vendar sem prepričan, da zadeva ni bila takšna, kot se prikazuje.

Glede zaupanja v armado pa mislim, da je tako — sestavljena je iz mnogih nacionalnosti in vsak ima svoj interes tudi do armade. S tem je treba računati. Okoli armade in za armado se plečejo mnogi različni računi, gre za udeležbo pri razporejanju politične moči. Temu se armada ne more popolnoma izogniti. Spor, če lahko tako rečem, med Slovenci in armado, korenini v mnenju, da Slovenci med vojno nismo dali za osvoboditev toliko kot centralna jugoslovanska armada. Tudi študij naše osvobodilne borbe ni bil tako celovit, da bi se doumelo, kaj je slovenska vojska predstavljala med vojno za osvoboditev Jugoslavije. Zato se to omalovažuje. In ker se omalovažuje, naleti na odpor tistih, ki so bili zraven in ki dejanske razmere poznajo. Če se pogovarjate z našimi borci, lahko takoj opazite nostalgijo za starimi časi, ko so bili v slovenski partizanski vojski pomembni. Mnogi zagotavljajo, da so bili po vojni tudi pri napredovanjih zapostavljani. To je globoka rana med slovenskimi borci.

KATEDRA: Osamosvajanje KOS-a in vse udbaške metode zalezovanja in vohljanja je baje treba raziskovali že od leta 42 ali 43 naprej. Menda tam korenini mnogo tega, kar danes prihaja na dan.

Ambrožič: Vse vojske tega sveta in vsa politična gibanja ali stranke na oblasti so razvile svoje posebne oblike delovanja, ki bi jih lahko označili z besedo obveščevalna služba in policija. Razumljivo je, da je naša osvobodilna vojska imela svojo obveščevalno organizacijo, če je hotela zavračati akcije sovražnikovih policijskih in obveščevalnih organov, ki so imele namen od znotraj razkrojiti moralno in materialno moč osvobodilnega gibanja. Tako smo na primer v 31. diviziji na Primorskem leta 1944 zasledili vohune nemškega gestapa, ki so imeli nalogo tudi ubijati poveljnike bataljonov, brigad in celo divizijskega štaba. To je bil težek boj posebne vrste.

Zunaj vojske pa se je na Slovenskem razvila posebna obveščevalna organizacija imenovana VOS, ki je imela nalogo, da se bori proti podobnim organizacijam sovražnika, ki so imele razdiralne naloge v vrstah osvobodilne fronte in partije. VOS je bil spočetka pod delno kontrolo izvršnega odbora OF, ki je odobral ali odklanjal njegove akcije, če je sodil, da ne ustrezajo načelnim opredelitvam osvobodilnega boja na Slovenskem.

Najbolj pereča vprašanja likvidacije sovražnih osebnosti iz vrst slovenske reakcije so bila na dnevnem redu tega izvršnega odbora. VOS je bil vedno močnejše povezan s partijskim vodstvom, ki je sčasoma odločalo o vseh akcijah VOS-a. Ko se je ta organizacija razvila in se pojavila tudi na podeželju, se je vezna sestava, ki je zagotavljala odgovorno delovanje VOSa, vedno bolj trgala in rahljala. Kontrolna odgovornost je na podeželju prehajala vedno bolj na okrožne partijske komiteje. Kjer so ti bili dobri, so bile tudi akcije VOS-a ustrezne, kjer pa so bili v komitejih ljudje, ki niso mogli v svoji zavesti obvladati političnih razmer, pa so postajale akcije VOS-a in njegovih članov nekontrolirane. Prišlo je do mnogih likvida-

cij belogardistično usmerjenih ljudi ali pa tudi takih, ki so se udeleževali verskih manifestacij, ne da bi jim pri tem bilo mogoče dokazati sovražno delovanje, zlasti ne izdajalsko početje. Zlasti v letu 1942 so se sektaški odnosi do resničnih in potencialnih sovražnikov pod vplivom skrajno levičarskih komunistov tako poslabšali, da so postali politični problem. Po zaslugi zlasti OF in pod udarci neugodnih vojnih razmer (velika italijanska ofenziva), se je val neupravičenih likvidacij na Dolenjskem in Notranjskem unesel. KOS-a tedaj v osvobodilnem gibanju seveda še ni bilo. Na vaše vprašanje, da menda to, kar danes prihaja na dan, korenini že od leta 42 in 43 naprej, moram odgovoriti, da verjetno pri tem mislite prav na to, kar sem prej povedal, torej na nekontrolirane likvidacije sovražnikov osvobodilnega gibanja. VOS se je seveda razvijal med vojno in njegova notranja formacija je vedno bolj sprejemala prakso in metode, prinesene k nam z izkušnjo podobnih sovjetskih policijskih organizacij. To pa je prinašalo našemu osvobodilnemu gibanju veliko škodo.

KATEDRA: Poznate te ljudi?

Ambrožič: Seveda jih poznam. Izhajali so ali pa so bili pod vplivom skrajnega levega krila komunistične partije, ki je bilo indoktrinirano s stalinističnimi idejami. Med temi ljudmi so bili znameniti Marijan Dermastja, Dušan Pirjevec-Ahac, Ivan Morežan, Fric Novak, pa še mnogi drugi. Sodili so, da se morajo problemi osvobodilnega boja glede našega slovenskega sovražnika reševati s fizičnimi likvidacijami. Poziv na iztrebljenje belogardizma, ki ga je večkrat izrekel Boris Kidrič, je spodbujal taka stališča. Taki politiki, ki so izpolnjevali ta stališča in zahteve, seveda niso poznali meja, do katerih lahko gredo. Pri nas bi se bile razvijale razmere glede boja z belogardizmom na podoben način kot v Črni gori, če ne bilo velikega odpora posameznikov, zlasti pa ljudi iz organizacije OF. V Gubčevi brigadi smo oktobra 1942 enega od teh sektaških strajnežev zaprli ter ga predali cekaju. Želeli smo ga na ta način odstraniti s terena. Toda potem je seveda nadaljeval svoje delo, se visoko vzel na lestvici policijskih uradnikov in seveda se je znašel tudi kot okrutni zasliševalec v dahavskih procesih.

KATEDRA: Ali je še živ?

Ambrožič: Je.

KATEDRA: Ali ima še kakšne politične funkcije?

Ambrožič: Ne. Je moralno in telesno razpadel.

KATEDRA: Ali se bo vloga teh ekstremistov kdaj zadovoljivo pojasnila?

Ambrožič: Bo! Saj je mnogo tega že odkritega, čeprav vsa imena še niso na voljo. V drugi knjigi spominskih razmišljanj, v kateri obravnavam obdobje osvobodilne vojne leta 1941 in 1942, bodo vprašanja ekscesov pod-

robneje obdelana. Pri tem naj omenim, da nisem za to, da se v naši javnosti iščejo le slabe strani osvobodilnega boja, zanemarjajo pa se vsa velika dela borcev in njihova moralno etična vsebina (žrtvovanje, poštenost itd.). Raziskati je treba v celoti tudi umazanje, ki so jih opravljali protikomunistični borci. Mnogokrat so bile izvajane kot pomoč okupatorjem in njim v dobro. Prav od tu bi bilo treba začeti raziskovati vse vzroke državljanske vojne med enobejem in vse okrutnosti, ki so se tedaj pojavljale. Ker me sprašujete tudi, ali smo svoje vampirje kdaj razkrinkali, naj vam povem, da so znani v sklopu svojih organizacij. Imen največkrat jaz sam ne navajam. Poznam mnoge med njimi, ki so bili iz vrst dobrih in vzgojenih mladincev. Vendar so opravljali svoje delo po navodilih drugih, misleč, da opravljajo pošteno in za slovenski narod koristno delo. Ne velja kaznovati hlapca, če je izpolnjeval ukaze gospodarja. Ker so vse skrajnosti izhajale iz partijskih vrst, je treba tu poiskati izvire zla. Še mnogo bo treba tudi postoriti za rehabilitacijo krivično obsojenih in likvidiranih.

KATEDRA: Poznate še več takšnih partijskih operacij, ki bi zahtevale rehabilitacijo?

Ambrožič: Po vojni so bili najbolj množični pogromi proti borcem. Dahavci so bili borci, na Golem otoku so trpeli tisoči borcev. V raznih procesih, največkrat montiranih, so propadali številni borci. Ravnanje partije po vojni proti mnogim borcem je bilo kaj mačehovsko. Odstranili so del cele generacije, ki je bila borbena, resnicoljubna in kritična.

KATEDRA: „POVAMPIRJENA PARTIJA SE VEDNO BOLJ POGREZA V SFERE NASILJA, država pa vedno bolj dobiva videz in vsebino policijsko ustanove.“ Stavek iz vaše knjige bi lahko podpisal tudi kdorkoli iz moje generacije. Z razkrivanjem temnih strani lahko preprečujemo zlo v prihodnosti.

Ambrožič: Odkrivati je treba zlo, pa tudi svetle strani naše osvobodilne vojne in revolucije. Pri tem pa morajo priti pod udar zlasti dejanja tistih ljudi in političnih teles, ki so se udinjali okupatorju in ki so podpirali sovražnike slovenskega naroda. Udariti pa je potrebno z vso močjo po staliništski moralni in po vsem, kar iz nje izhaja.

Vaša mladinska organizacija je po mojem mišljenju še najbolj čista in napredna. Zaradi svoje mladosti imate veliko moč in perspektivo. Ste prva povojna generacija, ki lahko v dokaj svobodnih razmerah postavlja vprašanja o preteklosti in temelji bodočnosti na novih demokratskih, svobodnih, socialističnih temeljih. Generacija, ki je bila med vami in staro politično gardo, ni mogla razviti svojih mladostnih ambicij, kajti v vseh pogledih jo je presegla in onemogočila generacija na oblasti. Med tema dvema generacijama je nastala praznina, ki se v našem družbenem življenju pozna in slabi družbeno moč. Nova mladina mora postati ustvarjalec, ne pa družbenopolitična zaloga politične moči.

„Po vojni je vodila politiko, ki jo je pripeljala na oblast, in od tedaj se je vse zaobrnilo navzdol. Komunistična partija Jugoslavije in z njo vse komunistične partije jugoslovanskih narodov so odgovorne, da smo zabredli v globoko močvirje, iz katerega ne vidimo izhoda. Vzroki za politično, gospodarsko in moralno krizo v Jugoslaviji ne tiče v našem narodu, pač pa v politiki komunistične partije, ki se je v vsem praktičnem ravnanju zgledovala po sovjetski partiji pod Stalinovim vodstvom. Vzroki za krizo so torej politične in predvsem politične narave.“

Iz knjige Po čem je zmaga, ZO

Maribor 1988

Pripravil: Dejan Pušenjak

VICTIMAS DE JOSE STALIN

MOSCU, 25 (AP). — Las autoridades confirmaron que varias decenas de miles de cadáveres y esqueletos sepultados en una tumba colectiva cerca de Kiev pertenecieron a víctimas de la represión stalinista.

La conclusión de una comisión gubernamental da crédito a ancianos testigos de la aldea de Bykovnia, quienes declararon haber visto camiones chorreando sangre que iban al macabro sitio en la década de 1930.

Los aterrados aldeanos rompieron el silencio que mantuvieron durante cinco décadas y acusaron a la policía secreta de José Stalin, después que en 1988 el gobierno de Ucrania erigió un monumento a las víctimas de la tumba colectiva, pero culpó de la masacre a los ocupantes nazis durante la Segunda Guerra Mundial. Pero en diciembre las autoridades ucranianas se vieron forzadas por los aldeanos a crear la comisión y a declarar que en tres investigaciones previas había sido encubierta la verdad atribuyendo el crimen a los nazis.

Sin embargo, el despacho de hoy de TASS no mencionó las investigaciones previas.

El comunicado agrega que el jefe de la comisión investigadora, Viktor Kulik, declaró que los investigadores hallaron en la tumba nombres familiares grabados en algunos objetos. Extraoficialmente se calculó que la fosa contenía entre 200.000 y 300.000 cadáveres.

“El examen de los archivos confirmó posteriormente que las víctimas eran “enemigos del pueblo” acusados en la década de 1930 por actividades contrarrevolucionarias y nacionalistas, espionaje y conspiración”, dijo TASS.

“Se dio confirmación oficial a la versión de que en el bosque de Darnitsa, cerca de la aldea de Bykovnia y de la capital de Ucrania, Kiev, hay sepultadas víctimas de la represión de la década de 1930,” agregó la agencia soviética.

Los historiadores occidentales calcularon que durante la dictadura de Stalin fueron muertas 20 millones de personas, particularmente en la denominada “gran purga” de fines de la década de 1930.

(Clarín, 26-3-89)

Tiskovni sklad Karla Mauserja

prof. Stanko Hafner	100 avstralov
dr. Karel Vojska, v spomin na dr. T. Debeljaka	333 avstralov
Franc Novak, Cinco Saltos	1.000 avstralov
T. T., Buenos Aires (oktobra/88)	20 avstralov
Pavel Bajda, Mendoza (oktobra/88)	20 avstralov
Rudolf Hirschegger, Mendoza (oktobra/88)	50 avstralov
ga. Marija Štrukelj, ZDA	50 USA dol.
N. N., ZDA	50 USA dol.
Hotelir Vinko Levstik, Gorica	100 USA dol.

TOLSTOJEV SKLAD:

Poslano na "VESTNIK":

A. Šonc	A 500	dr. F. Gnidovec	50 USA dol.
N. N., Hurlingham	A 6.000	Karel Lisjak	5 USA dol.
N. N., Capital	A 1.000	Joža Andrejak	20 USA dol.
N. N., Capital	A 500	duh. Jože Škerbec ...	20 USA dol.
N. N., Capital	A 500	L. J., Bariloche	120 USA dol.
Franc Bidovec	A 2.000	M. J., Bariloche	20 USA dol.
Ciril Pergar	A 100	inž. J. Skvarča	50 USA dol.
Anton Furlan	A 500	lic. F. Markež	50 USA dol.

Poslano na druge naslove:

Austral - A		N. N., Chicago	50
Dr. Kociper Stanko (drugič)	300	Dejak Franc	50
(v dol.)		V spomin na Ivana Hočevarja:	
Glinšek Ignacij - Argentina .	20	Dr. Max Rak	100
Borštnik Pavle	50	Zajec Milan	50
Gregorin Lojze	50	Žnidaršič Vera	50
Tašner Otmar	100	Kozina Franc-Kanada	50
Stopar Francka	20	Palčič Ivan	50
N. N., Toronto	1.000	Slak Florjan	100
ZDA:		Hočevar Ani ob smrti moža	
Turk Janez	200	Ivana	100
Rev. Cvelbar Jože	100	Kanada:	
Zabukovec Domen	50	Kus F.	50
Pfeifer Milena	50	Ferkul E. (drugič)	50
Hribar Alojzij	40	Jaklič J.	50
Coffelt Frank	25	N. N., Toronto	100

Kokej Anica za tri brate in 6 bratrancev	60	Stanonik Frank	50
Stepec N.	50	Berkopec Ivan	40
Sudbury N. Pavle	50	N. N., Cleveland	40
Kastelic Jože st.	50	Kristanc Jože	30
Košir Valentin	40	Lukež Rudi - Edith	25
Jarc Lado	150	Austral - A	
Sterle Martin	100	Borštnik Maks	100
Klemenčič Pavla	200	Šproc - družina	150
Zakrajšek Martin	100	Korošec Ivan	500
Matasič John	500	(v dol.)	
Petrič Franc	50	N. N., Argentina	100
Gorjup Anton	50	Čulek Franc - Australia	20
Staniša Frank	50	Bezjak Zvonko - Australia ...	20
Mihevc Jože	40	Kanada:	
Cvetko Marija	30	Mrakar A. B. C.	50
Ambrožič Tone	200	Ponikvar Lojze	20
Kralj Franc - Koroška	170	Zakrajšek Ivan	100
Juršič Ellie - London, Ont.	30	Matasič Barbara	100
Koželj L. - Quebec	50	Tratnik Janez	100
Mrs. Koritnik - F. Montreal .	48	Žagar Viktor	100
ZDA		Hočevar Franc (drugič)	50
Urancar Antonija	100	Škerl Franc in Slava	50
Boh Jože	50	Martinčič Ferdo (pok. Iv. Hočevar)	50

Poslano na VESTNIK (dec. 88)

	Austral - A	Brezigar Zoran	100
Odbornik DSPB Tabor Argen- tina	45	Mikolič Milena	100
Oblak Franc	100	(v dol.)	
Cof Emil	100	Burja Jože	15

Cena te številke na 56 straneh je za Argentino A 70.-. Letna naročnina za inozemstvo je 18 USA dolarjev po navadni in 25 dolarjev po letalski pošti ali pa odgovarjajoča cena v drugi valuti.

Correo Argentino Suc. 7 (B) y S. Justo (B)	FRANQUEO PAGADO Concesión Nº 5811	Propiedad Intelectual No. 114.875 - 8-1988 R. Falcón 4158, 1407, Bs. As.
	TARIFA REDUCIDA Concesión Nº 691	